

HÁZANÉZŐ

A korondi FIRTOS Művelődési Egylet folyóirata

XXVII. évfolyam
1-2. szám

2016

Tartalom

Bobory Zoltán: *Megtestesítések*

P. Maklári Éva: *Ki válaszol?*

Németh J. Attila: *Telik az idő*

Korondi Kovács András: *A dolgok mindig a maguk helyén vannak...*

Ráduly János: *Pontosítások az erdő-szentgyörgyi rovásemlékhez*

Molnos Lajos: *Őszike*

Tavaszelőn

Ambrus Lajos: *Szent László pénze*

Márkos András: *Korond kopjafái*

Varga Géza: *Az égigérő fa és a rovásírás*

Bölöni Domokos: *Játékos jegyzetek*

Petróczi Éva: *„Sószövegség”*

Kusztos Sz. Endre: *Partraszállás II.*

Éjszakai muzsika

Demeter Erika: *Élettánc*

Józsa András: *Avar-magyar-székelv világgéprajzok*

Büki Attila: *Ha már a hajad leengeded*

Molnos Ferenc: *Találkozás az igazival*

Burjan G. Emil: *Nincs fal...*

Fazakas-Kosztá Tibor: *A szülőföld vonzásában*

Czegő Zoltán: *Hangok a kórusból*

Kacsó Eszter: *Kakukkmadár*

Márton Károly: *Versek*

Gagy-Balla István: *Egy teológus története*

Barabás László: *A gúzssekér 2. rész*

Páskándi Géza: *Kusztos Endre grafikái: A szén memóriája*

Molnos Ferenc: *Közünk van hozzá*

Ambrus Lajos: *A toronyóra*

Bobory Zoltán: *Az Ősforrás mellől – Előszó*

Pál Lajos: Az életen (olaj)

HAZANÉZŐ

KIADJA A KORONDI
FIRTOS MŰVELŐDÉSI EGYLET

Alapítási év: 1990
Elnök: Ambrus Lajos
Titkár: Kovács György

Szerkeszti:
Ambrus Lajos

A szerkesztőbizottság tagjai:

Ambrus Lajos főszerkesztő
Bölöni Domokos
Király László
Molnos Lajos
Ráduly János
Tófalvi Zoltán

Postacím:
537060 Korond, Főút 664.
Tel: 0266 249 185
e-mail: alajos@korond.ro

A fedőlapon:
Páll Lajos festménye

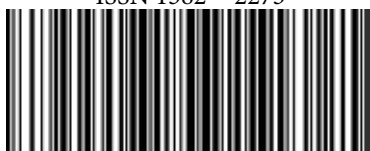
Korrektor:
Tófalvi Csilla

Tördelte:
Molnos Ferenc

Fotó:
Fülöp Edmund

Készült Szovátán
a Silk Design nyomdájában
Felelős vezető: Siklodi Zsolt

ISSN 1582 – 2273

Bobory Zoltán

Megtestesítés

Uram!

Szeretnék odabújni hozzád
Test a testhez – érezni tested melegében
mindenki bőr- vér- hús illatát
akihez szeretetben odabújjhattam...

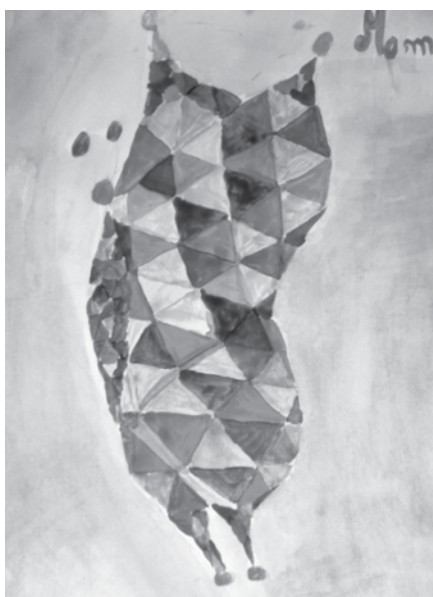
Simogass meg Uram
Add meg hogy kezem kezédbe fogadod
fogd úgy ahogy anyám tette éltemben
s fogja holtában holtunkban is – örökre

Hadd nézzek a szemedbe Uram
tudom a végtelent az örökké valót
láthatom benne reményt hogy elérlek
Hát ne tagadd meg kérlek...!

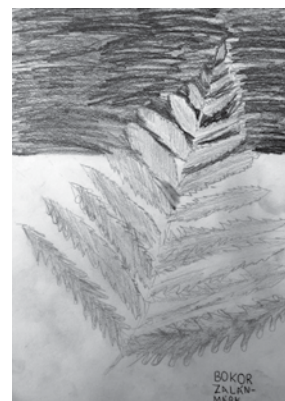
Szólj mikor szólok hozzád
hívj ha elfordulok tőled ha lenne
hűtlenségem erősíts inkább ne büntess
rengess meg hazugságomban Uram

Várom hogy mozduljon kezéd
felém aki leborulok lábad elé
a szeretetedért a békéért megbocsátani
mindenkinek és magamnak Uram

Legyen meg a mi akaratunk!

Matei Anamaria – Pillangó

Bokor Zsolt Márk – Páfrány

P. Maklári Éva

Ki válaszol?

Ha majd átléptem a határon,
repülök-e vagy zuhanok?

Nem tudom.

Csillagmosolyok óceánja fölött
száll úrhajóm, vagy kénköves
röhögés köp utálatot?

A földet tartó fonál rugalmas-e
vagy szakadása egy pillanat?

Közönnyel szemlélem ronscom
vagy fényfolyosóban fürödve,
mint állítják egyesek?

S ha körhintán ülök, vajon
kiként szállok le legközelebb?

Németh J. Attila

Telik az idő

Telik az idő elmúlt életekkel,
elkoszlott nappal ez, vagy szürkület,
tárgyak hullajtják bennem színüket,
megbocsátok magamnak még ez egyszer,

ha megígéred, hogy te is ezt teszed.
A hosszabb úton indulok,
amely ugyanúgy sehová nem vezet,
de menni kell, ennyit már tudok,

s hogy útközben lenni, nincs más élvezet,
mit adhatsz, s mit néked adhatok,
part menti fákat, szelet, fényeket,

s a csobbanást a végén, a napot,
amelyen elmondhatom végre:
belefulladtam az élet vizébe.

A DOLGOK MINDIG A MAGUK HELYÉN VANNAK...

Jött a reggel
S nem talált rád,
Hiába kutatott utánad
A Nap tűzszemű
Sugaraival.
Árván áll
Papír-bozontos íróasztalod,
Fekete fátylát fejére húzta
Öreg számítógéped,
S házad is már végképp
Zajtalan.
Csak a csend maradt
S emléked,
Mely arany keretében
Őriz tovább téged.

Elájult augusztus a paráztalpu kánikulában.
A patak vize is gyöker-karokba menekült a fojtogató
hőség elől.

Kába minden. Még vonat sem zakatol, elgörbültek sín-
jei. Hiába biztatták a jövő évi választások hazug kortesei.
Csend van, tapintható csend.

A három meggyfa lombja alatt udvarodban még teng a
burján-élet, mialatt égbe kiáltó árva fenyőfád esőért kö-
nyörög. Kis kutyusod is beleájult a szomjúságba. Csak
CSEND maradt. Te is csenddé soványodtál, barátom.
Most „ülzs királyként a csend székében”, pedig voltak si-
kereid, s talán újabbak is jöhettek volna. Hisz már 30 éve
megírtad: csak a gondolat el ne hagyjon.

Sajnos az ájult augusztus kukájába gyűjtött mindent:
szavakat, álmokat, gondolatokat.

Látom, a csend szobájában halk léptekkel haladsz
Hajnácskával egy végtelen oltár lábai felé, hogy elhelyezd
szorongásaid szál szegfűvét.

A kislány szorítja kezéd s arcodba néz, talán kérdez is
valamit.

Te nem veszed észre. Már messzi régiók oszlopait tá-
masztja elméd.

Csak a kislány kiáltása hoz vissza néhány percre: APU-
KÁM, ÉN FÁZOM! Összerezzensz s könnyű gördül alá
fáradt arcodon. Elindultok kifelé.

Valamerre.

Másnap zápor pofozza a fákat, mozdony fényesíti a
rozsdás síneket, csonthegeken trónol a kiskutya. Csak
te nem vagy sehol. Téged nem talál sehol az ÉLET.

Néhány nappal haláloed előtt még aforizmat izzadt az
elméd. Megígértem, hogy egy következő Töprengő-ma-
gazinba beleszerkesztem. Nézd el nekem, hogy most
pusztán idézni fogom:

„A dolgok mindig a maguk helyén vannak, csak mi ke-
ressük más helyen őket.”

Sándor!

Majla Sándor
1960 - 2015

Kínok konok kancái
Vágtattak veled,
Úgy száguldottak, hogy
Ráment az életed.
Vergődöttél fuldokolva

Fogoly-hal a parton,
Míg le nem takart a
A reménytelen alkony.
Távolba néztél,
Szent céljaid voltak,
Vártad, hogy jókedvvel
Ébred majd a holnap.
Ehelyett aszály jött,
Csontsorvasztó aszály,
S korty ivóvíz nélkül
Rád küldte a Halált.

Korondi Kovács András

Székelyudvarhely, 2015. augusztus 10.

Pontosítások az erdőszentgyörgyi rovásemlékhez

2015-ben jelent meg a marosvásárhelyi Garabontzia Kiadó gondozásában a Sorok Erdőszentgyörgy régmúltjáról kiskönyvem, amelyben részletesen taglaltam a város elnevezéséről, illetőleg Árpád-kori rovásfeliratáról írt eddigi vélekedéseket. Az első ábra a református templomban található kőfelirat jeleit „adja”. Időbe tellett, amíg sikerült elolvasnunk az utódoknak szóló üzenetet. Íme a feloldás, az olvasat jobbról balra történik: KIGeS SZ. A KIGeS szóban a vésést végző írnok ugratta, azaz elhagyta az E betűt, az utolsó SZ betű pedig a SZent szónak a rövidítése. Az emlék keletkezésének kora: 13. század második fele, esetleg a 14. század eleje.

Írásunkban többször utaltunk arra, hogy a KIGeS szóalak a mai kegyes szónak felel meg, az I betűs formát több nyelvtörténeti adalékkal bizonyítottuk. Viszont nem mutattunk be példát a kegyes szent szókapcsolat régi meglétére.

A napokban ismételtelen belefogatam Hála József – Kecskeméti Tibor – Voigt Vilmos: *Kőpénzek* (Marosvásárhely, 2004) kiadványba, amely régi mondákat, költeményeket és énekeket tartalmaz. Honnan a könyvnek ez a furcsa címe? Az Előszó a következőről tájékoztat: „Az 1077-től 1095-ig uralkodó Árpád-házi I. (Szent) László királyunk személyéhez kötődő kőpénzek mondjának legrégebbi, latin nyelvű változatát Temesvári Pelbárt közölte 1499-ben. Első magyar nyelvű leírása egy ismeretlen szerzetes, a Karthauzi Névtelen révén maradt ránk az 1524 és 1527 között keletkezett Erdy-kódexben.” A monda tartalmi magva – Jókai Mór szerint – a következő: „Szent László a kunokat üldözé, azok pénzt szórtak a magyarok elé, hogy őket fenntartsák, e pénzek váltak Szent László kérésére kővé.”

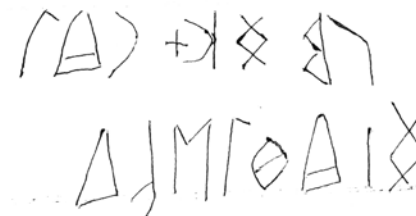
Az Előszóban a kőpénzek tudományos leírását is megadták a szerzők: „A földtörténeti újkor közepén... az

ősóceánban mintegy 50 millió évvel ezelőtt éltek virágkorukat az őslénytan által nummuliteszeknek nevezett óriás egysejtűek... Az átlagosan 20-30 mm átmérőjű mészházak”, a kőpénzek.

Az impozáns kiadvány az Erdy-kódex egyik lapjának fénymásolatát is közli, itt figyeltem föl a következő két szókapcsolatra: **kegies zent lazlokyral, kegyes zent kyral**. Érdekes: az első kegies szóban a g betű még nem jésült, a másodikban már jésült állapotot látunk (= gy).

1. ábra

2. ábra

A rovásemlék utolsó, SZ betűje szerintünk a szent, szentek szavaknak a rövidített változata. A már említett 2015-ös Ráduly-kötetben több példát is idéztünk az 1466-1506 között keletkezett kódexeinkből. Itt – mutatóban – két példát közlök: S. Antal, S. Margit.

Magam a híressé vált homoródkarácsonyfalvi felirat második sorának H betűjét a Homoród helynév rövidített változatának tekintem. Sándor Klára: *A székely írás nyomában* (Typotex, 2014) könyvében felfogásomat kétkedéssel fogadta: „az pedig igen valószerűtlen,

hogy a h rövidítés volna.” Közlöm a homoródkarácsonyfalvi kétsoros kőfelirat fénymásolatát (lásd a második ábrát.). Az olvasat jobbról balra történik, az ugratott betűket kisbetűkkel jelölöm:

NeMHiSZeNDNeKI

H SZéKeLYIVéSéK.

Ez az emlékünkhöz – és ebben konszenzus van – mindenképpen Árpád-kori. Magam így datáltam: „az 1200-as évek elején, esetleg éppen az 1241-es tatárdúlás utáni évek nagy templomépítési-javítási munkáinak „lázában” készült.”

Tehát: írásban-írásokban történő rövidítések már az Árpád-korban is előfordultak. Véleményem jogosságát Jakó Zsigmond – Radu Manolescu: *A latin írás története* (Budapest, 1987) könyvvel igazolom, amelyben a szerzőpáros így fogalmazott: „A rövidítések használata különösen a XIII-XIV. században volt gyakori. Elsősorban az egyetemi kéziratokban, de a gótikus korszak kurzívával írt kódexeiben is... A rövidítések e nagy népszerűsége az írás terjedésével, a kódexek és oklevelek számának megnövekedésével magyarázható.” (200. old.). Eme monográfiához Dózsa András révén jutottam hozzá, itt is köszönetet mondok érte.

A továbbiakban a homoródkarácsonyfalvi és az erdőszentgyörgyi két emlék alapján kis betű-összehasonlítást végzek. Az erdőszentgyörgyi emlék első betűje, a háromszögű K, Homoródkarácsonyfalván – szinte azonos megépítésben – háromszor, a második I betű pedig kétszer fordul elő a NeKI, illetve a SZéKeLYI szavakban. Ez az I valójában a J rovásbetűnek a tükrözött változata. A két emlék SZ betűi is egyformák. S ezek a grafémák előfordulnak az észak-kaukázusi emlékekben is, sőt, a keleti türk rovásfeliratokon is honosak.

Még egy érdekes dologra kitérek. A 2015-ös könyvemben szoltam az erdőszentgyörgyi írásos kő előke-

rülésének körülményeiről. Ezeket eredetileg Debreczeni László ismertette. A kő 1935-ben került elő, a templom északi oldalán levő földfeltöltődésből. „A jelek egy nagyobbacska pataki fekvő kődarabon vannak erőteljesen bekarcolva... e jegyek rajza tiszta, nem gyakorlott kéztől valók és nem szerszámokkal készültek.” Itt nagyon figyelemre méltó a „földfeltöltődés” szó.

Magam A székelyudvarhelyi feliratos rovás emléké című írásomban (In. Lustra folyóirat, II. évf. (2015) vázoltam – Sófalvi András elbeszélése nyomán – ama emlékeknek is az előkerülési körülményeit: „A téglatöredék 2015. július 21-én bukkant elő a Székely támadt várnál végzett ásások idején: egy újkori feltöltési rétegből a Bánffy-bástya és az északnyugati várfal találkozásánál. Az épületmoldékos feltöltés többnyire 18. századi leleteket tartalmaz, közte másodlagos helyzetű késő középkori-kora újkori leletekkel.”

Tehát: a két emlék – az erdőszentgyörgyi és a székelyudvarhelyi – hasonló körülmények között rejtőzködött évszázadokon át. Magam – újabban – a székelyudvarhelyi rovásírásos téglatöredéket így datáltam: „a 15. század legvégén – 16. században keletkezett.” A vár is 1562 után épült. A székelyudvarhelyi emlék tehát – hozzávetőlegesen – mintegy 250-300 évvel „fiatalabb” az erdőszentgyörgyi kőfelirathoz.

Van még egyetlen vonatkozás, amely szót érdemel. Hosszú Gábor: *Rovásatlasz* (Budapest, 2013) könyvében az erdőszentgyörgyi emlék KIGeS szavának másfajta olvasatát is feltételezi: kidzsés. Indoka: „figyelembe véve, hogy a „kegye”-t nem lehet /g/ -vel olvasni. Ezzel azt feltételezzük, hogy a G a korai időkben /dzs/ -t is jelentett.”

Itt – őszintén mondván – a téma főlegesen túlbonyolítását érzem.

Szent László-legenda – Falkép a székelyderzsi unitárius templom falán.

Fotó: Demeter Sándor Lóránd

Ambrus Lajos

Szent László pénze

(legenda)

Újra hatalmas erővel támadt a magyarra a kun¹. Magáénak tartotta Erdély földjét a pogány. De megindult Váradról Szent László, s mint éles kasza előtt a fű, úgy hullott a kunság. Még hírmondónak se maradt belőlük, ha meg nem futamodnak.

Utánuk! – biztatta harcosait a szent király.

Üldözőbe vették azok a pogányt, s egy szál kardélre hányják, ha a menekülő kunok vezére a kétségbeesés helyett furfanghoz nem folyamodik.

Az arany erősebb vagy a hit? – gondolt egyet a menekülő kun vezér, avval úgy vágtában a kincses zsákjának a száját kioldotta.

Nem volt bolond a kun. Szórta az egész menekülő had az aranyat, mint vető ember a magot, mire a király serege le a lóról, s két kézzel kapdosta fel az aranyat a földről.

Jaj, az ördög! – kiáltotta Szent László, de már nem hallgatott rá senki, tömte, ahogy bírta, mindenki az iszákját.

Tudta Szent László, ha megtér a kun, elvész katonástól, de a földön már nem

hallgattak rá, hát az egekhez fordult:

– Isten, segíts, érted harcolok! – mondta.

Aki nem hiszi, ne figyeljen ide.

Bizony erre a szétszórt temérdek aranypénz kővé változott, Szent László serege meg messzire űzte a támadó pogányokat.

Van is azóta Erdély-szerte kerek, lapos kő elég. A nép ezeket Szent László pénzének² hívja.

1 – A Magyarországon kunok néven ismert nép egy török nyelvű népekből – kipcakok, sárga ujjurok, ázsiai kunok – álló törzsszövetség volt, amely a XI. században jött létre és sokáig nyugtalanította támadásaival a szomszédos orosz, magyar, lengyel, bizánci és délszláv területeket. A törzsszövetséget a XIII. században a mongolok verték szét.

2 – Tudományos nevükön: Nummulitesz. 10-50 millió éves óriási eukarióta egysejtűek megkövesedett maradványa. Mérete általában 0,5-3 cm.

KOROND KOPJAFÁI

A népi fafaragás művészetének olyan eleven gyűjteményét láttam a nyáron Korondon, amilyenről még elképzelésem sem volt. S hogy mindjárt a végén kezdjem, e kincs karbantartása érdekében javasolnám: nyilvánítsuk a korondi unitárius temetőt egészében műemléknek, s mint ilyent idegenforgalmi látnivalónak is. Így meg lehetne menteni a romlástól, aminek különben már komoly jeleit volt alkalmam tapasztalni. Két ízben tértem vissza a nyár folyamán, s már közben is történt nemkívánatos változás. Jobboldalt, a gyermek sírhelyek egyes fejfái – bár ki

Kopjafák az unitárius templomkertben

voltak korhadva – első ízben még együtt voltak, másodjára már el voltak dőlve, s a magas fűből külön kellett előkeresnem. Mivé lesznek így kidőlve egy tél után? Az ilyen darabokat védett helyen továbbra is meg kellene őrizni, az iskolának, vagy a falunak a múzeumában – ha van ilyen. Ha nincs, akkor legközelebbi valamelyik múzeumban. Székelyudvarhelyt vagy Székelykeresztúron. Egyáltalán szakszerű felügyelet alá kell helyezni az egészet, mert most már évről-évre több lesz a kikopott, elkorhadt fejfák száma, s kár lenne egyet is belőlük veszendőbe hagyni.

S most lássuk röviden, miért kell a fejfák gyűjteményét oly nagyra értékelnünk. Elöljáróban meg kell vallanom, mindig valamelyes idegenkedéssel viseltettem az úgynevezett kopjafafaragás iránt. Igen, mert többségében hamis népieskedés íze volt mindannak, amit e stílusban eddig láttam. Iparművészeti gyakorlatunk a század eleje óta eléggé lejárta: épületdísz, bútor, csillár, gyertyatartó stb. készült ezzel az eljárással. Találkoztam olyan em-

berrel is, aki azzal dicsekedett, hogy sikerrel alkalmazta ezt a stílust fatálcán is, de ügyesebben, találékonyabban, mint más, mert a kiindulásul szolgáló szegényes motívumokat tovább bonyolította, vagyis változatokat talált ki önállóan.

Aránylag későn láttam először eredeti kopjafát, s mert szimbolikáját nem értettem, ifjú dr. Kós Károly néprajztudóshoz fordultam magyarázatért. Így tudtam meg, hogy a fafaragások általában magát az embert, az elhunytat ábrázolják. S csakugyan, ahogy a korondi temető fejfáit szemügyre veszi az ember, s hozzászokik a formák első látásra absztraktnak tűnő megfogalmazásához, lassanként felismerhetővé válik az ember, arányaiban, tagolásában, sőt bizonyos esetekben formáiban is. Az egyik férfiút ábrázol, látni véljük a fején a kalapot, lábiban, ingujjban, egyszerű, néhol háromszöges, máshol gúlás, hasábos mértani idomok közvetítésével.

A másikban az asszonyi alakot könnyen felismerhetővé teszi a keblet majdnem naturálisan kiábrázoló, ötletes formamegoldás. A párhetes, hónapos vagy egy páréves kisgyermek érzékeltetése valóságos költészet. Alig megfaragott, mert még kialakulatlan, s a tagolásában is inkább csak a fejet s esetleg a törzset érzékelhetjük, a lábrész hiányzik vagy csökevényes arányú, mert még fejletlen. Az iparművészetünkben elcsépett, népieskedő fafaragó stílus egy-két darabon érzékelteti visszahatását, de szerencsére itt hangjuk elenyészik a nagy többség értékei között.

Alig van egy pár azonos ábrázolás. Majdnem mindenik tartalmaz egyéni megoldásokat, egyéni jegyeket, még az alaptípusok változatain túlmenően is. A fent leírt nemek szerinti megkülönböztetés nem minden esetben tudatos és következetes. Találtam női síron férfi alaptípust is. S nem minden kopjafa tudatos embermegjelenítés. A faragókedv

és a vágószerszám alakja sokszor díszítő jellegű megoldásokat is létrehoz, s bár a felfogás különböző, a művészi megoldás magas szintű marad. A bemutatott típusok alapján nem lehet kellő fogalmat alkotni arról a hihetetlen gazdagságról, ami a formák kezelésében, változataiban, fordításaiban, összeállításában megnyilvánul. Ez teszi szükségessé, hogy a temető minden egyes darabját műkincsként becsüljük meg, hogy fokozatos korhadásuk ellenére is tiszta forrásként megmaradjanak. Erre csak egy mód van, a műemlékké nyilvánítás. A másik dolog, hogy művészeti és a néprajztudomány szempontjai szerint az egész formakincsét szakszerűen fel kell dolgozni. Ebben két dolog sürget: az anyag fokozatos romlása, és hogy bizonyára élnek még a faragóművészet egyes művelői, akik még felbecsülhetetlen fölvilágosítással szolgálhatnak. Remélem, sikerül írásommal a szép feladatnak megfelelő szakemberek figyelmét felhívnom.

Márkos András szobrászművész

Kiöregedett kopjafák

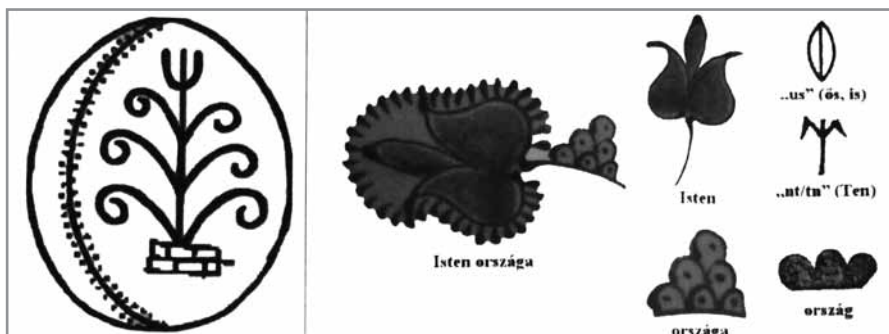
– A fenti sorok írója, a székelykeresztúri Petőfi-szobor alkotója mintegy négy évtizeddel ezelőtt járhatott a korondi unitárius temetőben. A látottakból született e gondolatébresztő írása. Talán a kiváló művész figyelmeztető soraitól függetlenül, de nagy szerencsére előbb a korondi néprajzi múzeum létrehozói, majd már a tizenkettedik órában a Firtos Művelődési Egylet értékmentő tevékenységének köszönhetően a korondi unitárius templom udvarában kopjafa-gyűjtemény őrzi népi faragóművészetünk felbecsülhetetlen értékeit. –

(A szerkesztő)

Bálint Csanád, az MTA Régészeti Intézetének korábbi igazgatója imígyen sóhajtott fel a nagyszentmiklósi kincsről írt, méreteit tekintve monumentális művében: „Van-e biztosítékunk, vagy legalábbis minimális alapunk arra nézve, hogy konkrétan a rakamazi korongokon és/vagy a kisszámú honfoglalás-kori madárábrázolásokon általában valóban a turult ismerhetnénk fel? ... Evidens: nem láthatjuk minden ragadozómadár-ábrázolásban a turult.” Kérdésére az *Így írtok ti magyar őstörténetet* c. kötetemben válaszoltam, kimutatván, hogy a turulábrázolásokon vagy a közvetlen közelükben megtaláljuk a székely írás valamelyik jelének (ma már hozzátehetjük: hieroglifikus) változatát.

A jelen cikkben néhány példa bemutatásával azt valószínűsíttem, hogy ugyanígy állunk az égig érő fával is. Az égig érő fa ábrázolásaiban is látható egy vagy több székely rovásjel hieroglifikus előzménye. Gyakran az egész fa sem egyéb, mint néhány rovásjel ligatúrája. Az égigérő fa gyakran virág, általában tulipán alakban jelenik meg és – Berze Nagy János népmesék elemzése alapján levont felismerése alapján – az Istent jelképezi. Ugyanezt illusztrálják az alábbi elolvasható égigérőfa ábrázolások is. Ami kellőképpen illusztrálja azt az állításunkat, hogy a székely írást nem az arameus-ötörök eredeztetési útvonalon kaptuk, hanem az a magyar nép saját alkotása, amely az ősvallás céljait szolgálta már a kőkorból. Az alábbi hieroglifikus jelek között olyan is akad (mint pl. az „ország” jele), amelyik a székely írásban nem található meg. A példák sora szinte vég nélkül folytatható, de a hely és az idő örökös szűkösége miatt nem térhettünk ki a jelek magyarázatára. Nem érhetünk a végére, vagy annak a közelébe se.

Aminél csak az akadémikus „tudomány” csendje csudálatosabb.

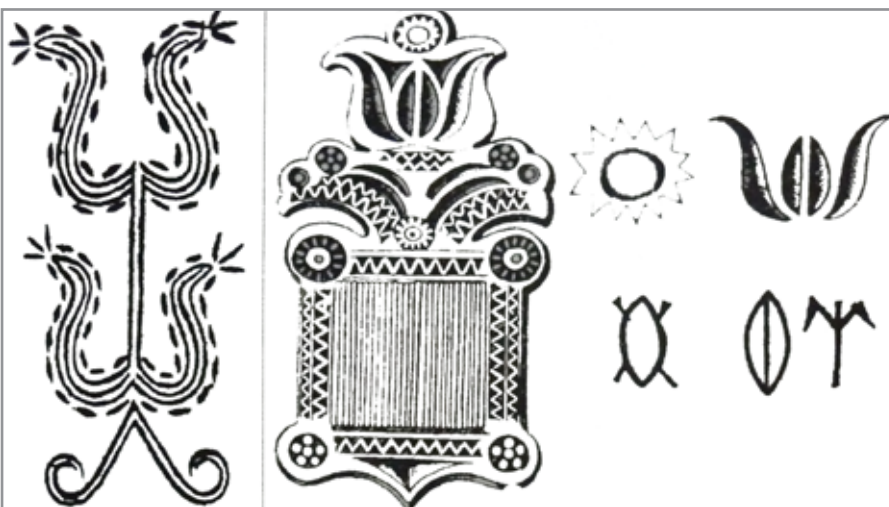

Somogyi hímes tojásán a zsenge és a tprus (tapar us „szabir ős” jelünk

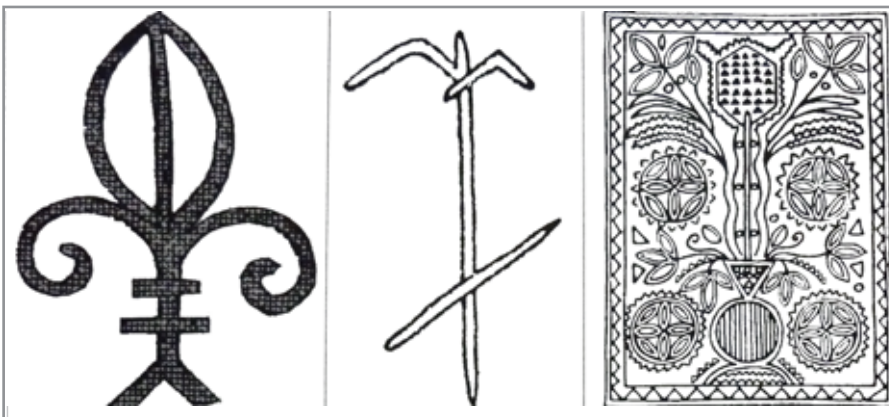
Czibor Imre alsópáhoki fazekasmester erdélyi bokályról másolt mintája az „Isten országa” mintával

Hortobágyi szarukürt rajzának részl. Makoldi S. nyomán az atya, a magas kő és a sarok (is)ten hieroglifikákkal

Budafai márgorló rajzának részlete Debreceni csigatészta-csináló bordán Üdőisten jel olvasható

Az énlakai égigérőfa olvasata: Egy Isten

A székelyderzsi Dana (is)ten ligatúra

A magyargyerőmonostori kályhacsempe égigérő fájának ágai között a Jó ős mondat bújik meg

Szósóló

A tanító úr kockás noteszét árulja. Nem veszi meg? Hát mi van benne? Hát mindenféle szép beszédek. Én voltam itt mindig is a szósóló. Csak mostanra züllöttem le ennyire, hogy még a hegedűmet is elzálogosítottam.

Na, vegye meg. Nem drága. Két liter bor, s előtte egy deci vodka, na. És ha vásárt csinálunk, csaplár Gizi leakasztja a tokot a szegről, kivesszem a muzsikát, ebben a bögrecsárdában akármikor dalolhatunk, a rendőrség tizenöt kilométerre lakik. És elhúzom a nótáját! Jó-e?

„H. és U. T. vendégkoszorú! Engedjék meg, hogy vendéglátóink, az örömszülők nevében szeretettel köszöntsem önöket a mai örömnepben, és minden kedves vendégnek kellemes szórakozást, jó hangulatot, emlékezetes estét kívánjak.

Rendhagyó lakodalom a mai, több szempontból is. Hogy ezt a gondolatot bővebben is körüljárhassam, egy régi székely népballadánk tömör, sűrített tartalmát kell önöknek elmondanom. A ballada arról szól, hogy az ifjú leány sírva szalad az édesapjához: „Apám, édesapám, sárighasúkélygyóbébtűtkebelembe, szívemet mardossa, lelkemet emészti.” Kéri, hogy szabadítaná meg ettől a veszedelemtől.

Az apa nem vállalkozik erre, mert úgymond leány helyett néki leányt még ad az Isten, de keze helyett másikat nem ad az Isten.

Ez a jelenet ismétlődik meg az édesanyával is, aki hasonlóképpen válaszol. Ekkor a leány a szeretőjéhez fordul. A legény nem sokat tétozódik, azonnal kész feláldozni a karját, akár az életét is a szerelméért, a lányért.

Benyúl kedvese kebelébe, kiragadni onnan a sárgighasúkélygyót.

És ekkor következik be a csoda. Kígyó helyett ékeken ragyogó aranyalmát talál szerelmeseinek kebelében.

A példázat kézenfekvő. A szerelem, a szeretet próbája volt ez. Ugyanezt a példázatot tudnám elmondani itt most, önöknek, az ifjú párról szólván. A régi világ elmúlt, de ez nem jelenti azt, hogy nem élünk ma is balladás időkben.

Balladás időt élünk, a mai, modern balladák hősei ugyanúgy kiállják a szerelem, a szeretet próbáját, akár a hajdaniak.

Ékes menyasszonyunk és ifjú vőlegényünk csaknem négy esztendő volt egymásra, várták hűséggel, türelemmel, konok kitartással, makacs megátalkodottsággal ezt a napot, amikor végre a világ és a törvény előtt is házassággá nyilváníthatnak.

Ezért rendhagyó egyrészt ez az ünnep. Rendhagyó másrészt azért, mert menyasszonyunk nemsokára elhagyja ezt a kis falut, ahol született, ahol gyermekkorra felejtette el éveit, azt a kis falut, amelynek szorgalmas, dolgozó népe, románok és magyarok évszázadokon át szereztek békéjükkal, szorgos mindennapjaikkal érvényt annak a mondásnak, hogy nem az a fontos, hogy rokonok, de testvérek lakják a földet.

A történelem, a természet viharai közepette, a vásár- és ünnepnapok áhítatában egymást erősítve, biztatva csengtek össze a templomok kicsiny harangjai, hirdetve a békét, a hitet, az élet szent örömet.

Ez a falu, ez a nép adott életre szóló útavalót a mi kedves menyasszonyunknak, aki nemsokára így sóhajthat fel a költő szavaival: „Szülőföldem szép határa, Meglátalak-e valahára?”

Kedves ifjú pár, kedves vőlegény, aki anyorságunkba viszed a mi drága leányunkat, mikor útra bocsátjuk, arra kérünk, viseld szerelmesen gondját a mi kedves virágunknak, ápdold féltő gonddal, hogy mindig derűs legyen, hogy sose hervadozzon. Engedjétek meg, kedves friss házások, hogy a rokonok, barátok, szomszédok, ismerősök nevében, a bölcsőhely édes melegét idézve, búcsúként, de biztatásként is, kívánjak tinéktek boldog, felhőtlen, békés, örömteli házasságot, vágyaitok, terveitek, céljaitok beteljesülését a hosszadalmas, balladás időket is meghazudtolóan példás várakozás után. Ti kiálltatok a szerelem próbáját. Megérdeklőnk a jutalmat: a boldogságot jelentő aranyalmát!

Tisztelt vendégkoszorú! Odaát, a régi-új hazában nemsokára éjfél ütnek az órák. Ott éppen ilyenkor szokás elkezdni a menyasszonytáncot. Alkalmazkodjunk hát, kedvében járva a vőlegénynek, az ottani hagyományhoz. Mihelyt beszédemet befejezem, kezdődik a menyasszonytánc. A menyasszonytánc után minden külön bejelentést vagy felkérést mellőzve kezdjük az ajándékozást. Végigjárjuk az asztalokat, és kinek-kinek lehetősége nyílik, módja és feltett szándéka szerint hozzájárulni a fiatalok új élet-kezdéséhez. Ezt lehetőleg csendesen, zajtalanul és minél gyorsabban szeretnők véghezvinni, hogy annál több idő jusson a vigadózásra, a reggelig tartó mulatságra. Kezdődjön hát a menyasszonytánc. Eladó a menyasszony!

1989”

Aztán mi lett a vége a nagy lakodalomnak, tanító úr? Hogy mi? Köszönöm a kérdést, ha felelek, kapjak még egy pohárral. Fröccsöt legalább, jó-e.

Jó.

Hát uram. Megvolt a buli, két vagonba pakolták a cuccot, sok szerelést, berendezést, még hűtőszekrényt is, mert itt olcsóbb volt akkor. Finom stílbútort, modern konyhabútort, mesés hozományt. És nem kevés lakodalmi ajándékot, a sok pénz mellett mindenféle szép tárgyat, kérem.

És aztán odaát azonnal elváltak, mert csak érekházasság volt, kérem. Azt is tudom, mi lett a mi kis menyasszonyunk további sorsa, mert időnként, halottak napja körül még hazajár. De látom magán, hogy nem érdekli, nem fizetne még egy italt.

Nem? Nem.

Hát akkor. Ebben maradunk.

Rejtvény

Egyszer Dzsedo is próbálkozott rejtvényfejtéssel. Mikor leszerelt az előző évjárat, egy Hibácskó nevű közlegény ráhagyományozta sárpucoló kését, és egy régi magyar képes újsággal is megajándékozta. Csak végleges távozása után kezdje lapozgatni, mondta. Miután bezárul mögötte a kaszánya kapuja. Nehogy kitudódjék, kitől való.

Dzsedo szót is fogadott, este villanyoltás előtt az ágyban heverve böngészte a vékony folyóiratot, csóré nőt nem talált benne. Volt viszont keresztrejtvény. No, kipróbálta. Tet-szett, mert aki készítette, azt is úgy hívták, Gedő János. Ki volt írva szépen, az egyik kockába. Dzsedo is Gedő volt, de itt mindenki Dzsedonak szólította. Volt egy nyárádmenti kapitányuk, Kacsó, annak Kojcsiú volt a neve.

Dzsedo felült, alátett egy kartonlapot, lapátnak használták, arra seprtek a szemetet reggelente az ágyak alól; majd tintaceruzával elkezdte a fejtést. Férfi szülő: apa. Női szülő: anya. Szerelmek, ez már nehezebb, de valahogy csak kijött, szeretők. Odahaza szeretősöknek mondják.

Egy helyütt elakadt. Közép-európai ország istene. Nyelveket nem ismert, ezt is itt kezdte törni. Előbb csak annyira-amennyire. Később már nagyon. Néha már nem is az anyanyelvén álmodott.

Csedumnyező, morogta magában. És jött az ahá!-pillanat, a megvilágosodás: hát persze hogy cseh dumnyező. Cseszkoszlovenszko, ocsinávocski, bicski, nyitsd ki. Csehszlovákia, az biztosan Közép-Európa.

De senki sem tudta a hálóban, hogy a dumnyező miképpen jön ki csehszlovácul. Három betű, a csudába.

Mit csinálsz itt, te Dzsedo? Mocsok egy káplár volt ez a Szábo, pedig ő legalább tudhatná, hogy nem Dzsedo, hanem Gedő, és hogy ő maga sem Szábo, hanem Szabó. Ráripakodott Gedőre, megbogozozta szépen, és elkobozta tőle a képes újságot.

A következő héten őrségben volt Dzsedo, éppen az áristomhoz osztották. Hát kit lát odabenn? Azt a Szabót. Nem beszélgettek szinte semmit, de Szábo mintha azt mondta volna neki, hogy bou. Vagyis ökor.

Megtalálták a káplárnál a képes folyóiratot, abból lett a balhé és az áristom. 1968-at írtak, a szovjetek kirándultak Prágába, a mieink túráztak volna Budapestre. Tankokkal.

Szábot katonai törvényszékkel riogatta a politrukkozó őrnagy. Egy margittai fiú mesélte később, a Három tetűben, hogy oldalanként kellett felfalnia a képes folyóiratot, míg el nem tűnt a gyomrában a terhelő bizonyíték; akkor megbocsátott neki a tovmájor Marcu.

De a Három tetűben minden egy kicsit másképp festett, hiszen már civilben, azaz csivilészklubban feszítettünk.

Dzsedo két héttel előbb szerelt le, szállott a vátárára.

Otthon ismét Gedő János lehetett, dolgozott és énekelt, az volt a kedvenc nótája, hogy Fekete tyúk mind megette a meggyet.

Megvénült, máig sem sejti, ha még él, hogy az a Szábo talán mégis tud magyarul. Ha még.

Mert szlovácul a Boh, az az Isten. Három betű.

(Én is csak most néztem meg az interneten.)

Hosszas légúti nyavalyából és lelki bántásokból való lábadozásom legszebb perceit október utolsó napjaiban volt szerencsém megélni egy olyan sóbarlangban, amely Parajd és az egész szépséges erdélyi Sóvidék hangulatával, gyógyító erejével ajándékoz meg bennünket, légszennyezés-kínos tüdejű és gigájú budapesti lakosokat. Az első, az örökös torokkreszelés kényszeréből kimozdító élmény az volt, amikor egy köhögős unokáit pásztorolató nagymama odaszólt a kislánynak: „Somokozz, kicsim, somokozz...” Ez a legeslegújabb kori, kedves és játékos nyelvújítási szó azt jelenti: homokozz a finom, gyógyító sóval, mert lapátolás, játék teherautó megpakolás stb. közben még gyorsabban gyógyulsz. A kislapátból, kisautóból jócskán kinőttem ugyan, de annyit megtettem, hogy egy felmosó fával körbemáskálva hol mozgattam, hol lapítgattam a sót, ahogyan az ott dolgozó bácsitól láttam. Aztán, már egy kényelmes fekvőszéken kucorogva, egyszerűen csak annyit tettem, hogy egy-egy jó marék sót az ujjaim közt pergettem. És láss csodát: minden „somokozási” kísérlettel jobban és jobban éreztem magam, elhagyott a torokkaparás, s nyelvemen, ínyemen megjelent a gyerekkori balatoni tízóraiakra kapott zöldpaprikás, finoman megsózott vajás kenyér íze. Sót, eszembe jutott az is, amikor egy jókora kagylóvágás után a vérzést alapos sózással állították meg a felnőttek. És a későbbi fertőzés veszélyét is!

Amikor felnövünk, a só már gyakran elveszíti tudatunkban ezt a gyógyító, jótékony, biblikus jelentéstartományt. Fájdalom, jobbára bizony rossz dolgok jutnak róla az eszünkbe: magas vérnyomás, vagy éppen az, hogy sokan még nagy szeretettel végzett munkánk, vállalásaink nyomából is halálra szánt várost, Karthágót szeretnének csinálni, ádázul szórva-szórva a sót legjobb szándékaink, munkánk romjaira...

Nekem is ez a hetven elengedett, s bántásokat, betegségeket elengedő, makacs köhögésem gyógyíttatására szánt perc kellett ahhoz, hogy eszembe jusson egy nagyon szép, „sós” bibliai igehely, a sok közül, a 4. Móz. 19: „...örökkévaló só-szövetség ez.” (Károlyi Gáspár ford.) Azt jelenti ez a mai szemmel rejtélyesnek tűnő félmondat, hogy az örökös ízű és erejű, nem romlandó só, amely megtisztít, amely tartósít és változatlan, méltó jelképe Isten és ember örök szövetségének. Igen, nem cukros-mézes, nem tejszínhabos, nem felszínes, röpké és romlandó szövetség ez, hanem tartós, romolhatatlan. S ha emberi kapcsolataink is ilyen, biblikus tartósságú sószövetségek lehetnének, minden rossz élethelyzetből hamarabb kikászálódnánk, így akár még az őszi-téli köhögések, torokfájások gyakran a lélektani háttértől függő nyűgeiből is.

Végző: 2007 őszén egy tanári kirándulással majdnem eljutottunk a Szentföldre, de betegség, anyagi nehézségek és egyéb körülmények miatt az utazásra nem került sor. Parajdon pedig többször jártunk ugyan, de, nagy szomorúságunkra, épp az ottani sóterápiás helyiségek átépítése idején. Így tehát a nyelvre-ínyre-garatra röpítő, könnyű és gyógyító só élményében még soha nem részesültem. A számomra ismerős Adria és az Égei-tenger „ízei” ehhez nem elég erősek! És most, nyolc évvel később, amikor a legkevésbé számítottam rá: hirtelen-váratlan ajándékként megkaptam ezt az élményt, s még egy új, gyermek-énemet is megszólító, megvidámító kifejezéssel, a „somokozással” is gazdagabb lettem. Mindennek az lenne az igazi koronája, ha még megélhetném, megtapasztalhatnám, hogy egyre több ember és ember közti sószövetség gyógyíttatja életemet, életünket!

Kepes Dorottya Faház

KUSZTOS SZ. ENDRE

PARTRASZÁLLÁS II.

Már megtörtént a nagy partraszállás,
már megolvadtak SZIKLÁK. Elfolytak.
Már befontak tövises virágok:
már átliehegett fölöttünk a szikrázó Nyár
izzó kezeken üszkös ajándékosan.
Vert sereg az erdő:
letöröljük aranyópókhálós szemünk,
és elkezdenek havazni a fák,
hólepte madarak vonulnak,
mindent befed ez az Ősz.
A katonazenekar indulóba kezd
az elesettekért.

ÉJSZAKAI MUZSIKA

barna szelek lángja lobban
a csillagzenekar ébredszik
koncertre készül – hangol
Bartókot játszik – önmagának
muzsikál - kiragad a némaságból...
figyeld a gyökerek lágy akkordjait -
összegubancolódt a titkos világ -
vagyakra várnak karjai
hallgasd a lombok suttogását
halott kráterek fekete lehelete
már a csönd zenéje
fagyott a föld öle - tépett
----- fázom -----
nyarak lángja már a múlté
izzó napjai tovaszálltak
elbúcsúzni nem tud az idő -
én sem - a menetelő gyökerek
énekelhetnek -----
miről szól az éjszaka?
miről szól a muzsika?

a csillagok lám kihunytak!

Élettánc

Avarillatú ősz osont be egy ajtónyitással, amikor a családfő hazaért. Már sötét volt kint, de belépve az otthonába mentatea melegség, fény és béke fogadta. Fáradt volt. Jól esett ilyen hangulatba érni haza. Felesége a nappaliban tett-vett, a gyerekek nyomták a gombokat a számítógép billentyűzetén. A férfi belépett a nappaliba, ahol andalító dzsesszmuzika fokozta a hangulatot a rádióból. Szó nélkül ment oda a feleségéhez és egy elegáns mozdulattal táncra kérte. A nő már ismerte ezt a mozdulatot, évek óta gond nélkül tudja követni férje lépését. Már rég együtt mozdulnak. Jól esett mindkettőjüknek az együtt ringatózás: békét, harmóniát, szerelmet lop minden mozdulatuk. Nem is szóltak egymáshoz, csak a ritmust és egymást követték. Már rég nem kell beszélniük; olvassák egymás gondolatát.

Ahogy a nő követte férje mozdulatait, azon kapta magát, hogy a zene ritmusával átringatózott egy gyermekkori emlékhöz, amit még a dédnagyanyja mesélt el sok-sok évvel ezelőtt. Egy kék, kis falusi ház. Az est óráiban halvány lámpafény világította meg az ablak elé kúszó piros rózsákat. Csend van. Csak egy-egy eltévedt kutyaugatás töri meg néha a békés utca nyugalomát. Hanem a kapu egyszerre nagyot csattan. Hazaért a családfő és imbolygó léptekkel veszi az irányt a bejárati ajtó felé. Amint odaért, biztonságból az ajtó kilincsébe erőszakosan megkapaszkodik. Mint akinek több esze van, az ajtó engedelmesen hátravágódik; a hazaérkezett családfő teljes hosszában elterül a padlón.

– Csendesebben te, a leányka alszik már! – szólta rá a furán érkező férjre egy kissé erőiesen a felesége.

– Lidi, hallgass! – sziszegte a földről a feltápáskodni akaró férfiú.

– Már megint a kocsmából jössz, úgy-e? – kötekedett tovább a feleség, pedig tudta már tapasztalatból, hogy ilyenkor nem érdemes kötekednie, mert annak rossz vége lehet.

– Gyere ide, hogy tudjak felállni! Annyit ne mondj! – próbált erőt vinni a hangjába a férfi, miközben kezével kapaszkodót keresett.

Lassan, feleségébe fogózva függőleges állapotba hozta magát, keresni kezdte a kalapját, de az huncut módon az ágy alól kacsintott vissza rá.

– Hát hogy kerül az ágy alá a kalapom, te asszony?!

– Begurult az, mikor te beestél az ajtón! – válaszolt csípősen a feleség.

– Na, akkor gyere táncolni! – szólta a ház ura és közben feltartott ujjá mögül nagy gonddal azon erőlködött, hogy milyen nótába kezdjen.

– Hallgass, Mihály, a leányka alszik, gyere, feküdj le te is! – próbálta jobb belátásra bírni a feleség.

– Ideállj! – kiáltotta el magát a férfi – s énekeljed azt, hogy ...azt mondja, hogy: „Ritka árpa, ritka búza, ritka rozs, ritka kislány, aki takaros...”

Asszonyi bölcsességtől a feleség kötélnek állt, együtt énekeltek és táncoltak, már ha a bizonytalan lépések megtételét táncnak lehet nevezni. Az oldallépések még mentek valahogy, de amikor forgásra került a sor, a csárdás nagyon bonyolult táncnak kezdett tűnni. Az asszony próbálta tartani mindkettejük egyensúlyát, rendesen el is fáradt. Az adott erőt, hogy érezte, a férje egyre gyengül. Gondolatban biztatta magát, hogy már nem tart sokáig. A házban a meleg meg a tánc megteszi a hatását a ház urára. A nótát mire másodszor végigénekeltek és táncolták, a kemény szárú csizma valahogy beleakadt a mosdótálat tartó állvány lábába, és a ház ura könyökével

felszántotta a nemrég sárgára sikált ház földjét egészen a bejárati ajtóig. Meg sem próbált lábra állni. Motyogott valamit a feleségének, emelgetve a fejét, de hamar feladta.

– Na, így, na! – szólta csendesén az asszony s közben leült egy székre, hogy kissé kifújja magát. – Még jó, hogy a gyerekek nem ébredt fel! Szokva van szegénykém... – motyogott tovább csak úgy maga elé.

Mintha egy percre megállt volna az idő. De a kályhából a tűz ropogása és a padlón elnyúlt férfiú öblös horkolása jelezte, hogy a házban csak van élet. Az asszony is merített egy csésze vizet a vödörből, majd megitta, hogy felhevült-ségét kicsit enyhítse.

– Még egy kicsit hagyom, hogy jól aludjon el – suttogetta.

Majd megnézte a tüzet, elpakolta a vacsorának valót az asztalról a kamrába. Nem volt, aki megegye. Megvetette az ágyát, de csak a sajátját, az urát nem; mert tudta, úgy sem tudja őt levetkőztetni. Feltúrta az inge ujját, és nekigyürkőzött, hogy lehúzza az ura csizmáját. Megvolt már a mód-szere; begyakorolta az évek alatt. Aztán fogta az embert, szerencsére nem volt nagydarab, végighúzta a ház padlóján az ágyig. Itt letette; egy kicsit megszusszant. Majd benyúlt a hóna alá, és teljes erejéből feldobta az ágyra. Ahogy esett, úgy suppan, de fent volt a vetetlen ágyon és reggelig nem volt több baj vele. Az asszony eloltotta a lámpát, a sötétben levetkőzött, majd nyugovóra tért. Neki sem kellett ringatás.

*

Aztán az esti órában a kicsi, kék ház képe beleolvadt volt az emlékek tengerébe. A fény meg felerősödött. A dzsesszmuzika hangja körülölelte a házastársakat. Bár négyen voltak a szobában, mégis úgy tűnt, hogy a rádió szól önmagában. A gyerekek csak néha pillantottak fel a képernyők mögül. A férj és feleség átadta magát ringásuk ritmusának. A jelen asszonya visszatálalt emlékeiből a jelenbe és végtelenül hálás volt a békéért, a táncért a társnak. A tűzhely melege a régi; bár nem ropog a kályhában a tűz, mégis olyan melegséget sugárzik, amelyet mindannyian szeretnek, mert biztonságot ad jelezve: az élettáncot sokféleképpen lehet járni.

Brustur-Buksa Beatrice – Kisvirág

AVAR-MAGYAR-SZÉKELY VILÁGKÉPRAJZOK

Józsa András (1946-2015)

Az édesanyja – írta Józsa András, a jeles sóvidéki helytörténész – Bedében, a zárt székely világ egyik legeldugottabb falujában született, ahol a dédanyja ősi napszertartással gyógyított még az 1920-as években is. A Nyárádmente nagy festője és az utolsó székely táltos emlékére írt írásának közlésével idézzük meg a kiváló barát és a pótolhatatlan munkatárs alakját.*

Arra a kérdésre, hogy milyen jelentései lehettek az avar kincselet gyűriin lévő világképrajznak, ma már igen nehéz lenne pontos választ adni. Ezeknek az ősi rajzoknak a függőleges vonala az életfát, míg a vízszintes az életutat jelenthette. A két egymást metsző vonal alkotta kereszt a világmindenséget, ami jelenthette a négy égtájt, a mi világunkban a földfelszínen, vagy a négy évszakot az ég világában. Ezt elfogadva, a bekecsi oltárkövön lévő központi rajzot egy termékenység-szimbólummal, az életfa tövével azonosíthatnánk. Hasonló jelet figyelhetünk meg egy jóval későbbi, 1797-es hódmezővásárhelyi mestergerenda-tartó oszlopon.

A honfoglalás kori sírok gazdag leletanyagában van egy specifikusan magyar, semmilyen más lovas nomádnépnél nem található tárgy: a tarsolylemez. A lemezek művészi kivitelű levélcsokrait életfaállóként azonosítják a kutatók. A férfiak íjtegezét díszítő lemezkorongok a napot, a körülötte lévő veretekkel együtt

magát az egész világmindenséget jelképezték. A vármegyei rendszerhez nem tartozó székelység viszonylagos elzártságában, újratelepítésekkel meg nem szakított történelmével + tárgyi népművészetének díszítőelemeiben, ősi népdalaiban, mondáiban a legtöbbet őrzött meg a magyar ősvallás elemeiből.

Ennek a hagyományörző, zárt világának is az egyik legeldugottabb pontja volt egy nyárádmenti kis falu: Bede, ahonnan már „út sem vezetett sehová.” Itt született és töltötte gyermek-kora legszebb éveit édesanyám, Józsa Nemes Irén festőművész. A nagymamája, Nagy Póli, de főleg a dédmama csodálatos lényekkel színezett meséi, a titokzatos „tüszej”, a hold világította edénytartó ágasfa, a fentő, amelyre csak vizes vagy tejes edényt volt szabad akasztani, a kapu melletti, emberfej alakban végződő deszka, „a táltos”, a még élő nap- és hold rituálék világában teltek ezek az évek. E titokzatos világ talán legtitokzatosabb alakja volt dédnagymama. Nem nevezték „tudós”asszonynak, más jelzővel sem említette soha édesanyám a nevét, viszont ő volt az, aki rituális napszertartással gyógyított Bedében, a kapu melletti bálvány segítségét kérve, ha már a falu füvesasszonyának a tudománya kevésnek bizonyult. Sajnos ezek a rituális szövegek nem maradtak fenn. Édesanyám visszaemlékezései szerint gyógyítás közben csak „pustogott”, véletlenül sem ejtett ki hangosan bár egy szót sem. Annál többet mesélt a napról, a titokzatos holdról, az életfáról, amit a dédunoka valahogy az udvar kiemelt helyén lévő fentővel azonosított és festett meg később képén is.

Az 1970-80-as években a székelykapuk eredetéről szóló dolgozatomhoz gyűjtöttem anyagot. Többször beszélgettem a kapumotívumok szimbólumértékeiről az édesanyámmal egykorú Sütő Bélával, a vargyasi népi bútorfestő dinasztia egyik legjelesebb képviselőjé-

vel, akit érdekes módon rokoni szálak is kötöttek Bedéhez, és a korondi Józsa Jánossal, akit a háromszéki közös eredet révén tartunk rokonunknak. Tőlük hallottam az életfáról, az életútról, „a fiú- és leányvirágokról”, a múltat, az elhunyt családtagot jelképező lehajló virágról stb.

Dolgozatomat elolvasva édesanyámnak eszébe jutottak a dédmama meséi a holdról, a napról s az életfáról. Ezeket a történeteket sajnos mi sem tekinthetjük másnak, mint egyszerű meséknek. Dokumentum értéküket lecsökkenti már az a tény is, hogy az eredeti mesék mintegy hatvan évvel ezelőtt hangzottak el. Az akkori közlést nem rögzítették írásban, a „rögzítő” pedig egy kisiskolás volt. Amiért mégis érdemesnek tarjuk, az a székely világkép egyszerű szépsége, és ahogy már az avar jelnél is említettük, ez is kiinduló pontja lehetne a további kutatásoknak.

Józsa Nemes Irén – A titokzatos „fentő” (olaj)

Nemes Irén visszaemlékezése szerint az életfához kapcsolható égitest a hold. Tetején volt az első negyedben lévő hold (ez, amit az égen domború felével jobbra mutatva látunk, ez szerepel a székely címerben is és ez a csodaszép jelentésű Baba, amit a csángók Babba Máriaként a Szűzanyával azonosítanak). Középen található a telehold. A fa töve még a

Az ég Istenének jelképe Józsa János korondi keramikus dísztányérján

földfelszínen, az utolsó holdnegyed (ez, amit az égen gömbölyű felével balra látunk). A föld alatt vannak a holdtalan sötét éjszakák, az a baljós, szerencsétlenséget hozó újhold. Virága a nőt jelképezi, állatszimbóluma a függőlegesen is szállni tudó madár.

Az életút a nap pályáját jelenti. Az életút az életfát a telehold magasságában metszi. Ábrázolása az életfa két oldalán megjelenő szimmetrikus kerek virág, ami a nap és egyben a férfi jele is. A baloldali a kelő (ez van a székely címerben), a jobboldali a lenyugvó napot jelenti. Állatszimbóluma a szarvas.

A székely világkép napjainkig megmaradt a tárgyi népművészet díszítőelemeiben. A nőt jelképező virág, a honfoglalás kori hármass levélcsokor tulipánná módosult. Ezzel díszítik a női kopjafák tetejét is. A férfi jele a napot is jelképező sokszirmú kerek virág. Gyakoriak a férfisírok gömbben végződő kopjafái is.

Édesanyám még azt is tudni vélte, hogy a titokzatos fentő naptárként is szolgált. A rajta elhelyezett edények helye jelezte a holdfázisokat a „csízio” előtti világban.

Ennek a világképnek igen nagy szerepe volt a rendtartó székely falu életében. Pontosan számon tartották a holdfázisokat a vetéseknél, a palántázásnál, az állatok szaporításánál. A Naprituálékkal történő orvoslásokat szigorúan a Nap bizonyos állása mellett végezték, pl. a lemenő Nap sugarainál.

Gyermekkoromban nekem is alkalmam volt ezt a hagyományörző falut megismerni, mielőtt a nemzeti kommunizmus tönkretette volna. A hagyományos parasztgazdaságban a szó legszorosabb értelmében látástól vakulásig dolgoztak, ennek ellenére én a dédszüleimet sohasem láttam idegesen futkosni, vagy ide-oda kapkodni. Rendje volt mindennek, úgy a nyári emberfeletti munkának, mint a téli farsangolásnak, vagy a fonóbeli játékoknak. Ez a rendtartó élet igen nagy nyugalommal járt. Veszekedést, hangos szót sosem hallottam a zár nélküli, kékre meszelt kis berei házban.

* Józsa András: *Az ősmagyar vallás emlékei a Székelyföldön*
Megjelent a *Hazanéző Könyvek* sorozatban 2011-ben.

Nagy Irén

VASÁRNAP

Szeretem a vasárnap reggeli falut,
mikor harangszóra várnak mind a házak,
s míg fehér templomfalon megtörik a fény,
dús lombok mögé rejtőznek el az árnyak.

A gazda vállain már ünnepi kabát
s patyolat ing ragyog. Nem vágyik ma másra,
csak orgonaszó meghitt varázslatában
lelket felemelő nagy találkozásra.

Mint gyöngyhalász, ki tenger mélyére rejtett
kincsével bukkan hűs hullámok közt elő,
úgy tör fel mély hittel zengő dallamokból
a szív ezer sebét gyógyító szent erő.

Míg áldás száll alá az égből s kegyelem
a templom hűvösében imádkozókra,
szelíd békesség árad s vasárnapi fény
a dombokra, a völgyekre s a folyókra.

Büki Attila

Ha már hajad leengeded

– William Butler Yeats nyomán –

Ha már őszi szél s hajad leengeded,
a bolyongó fényben hunyd be szemed!
Álmodd vissza belső képeidet,
a hulló mosolyú szerelmeket,
álbarátokat és hű szíveket,
melyek megérintették lelkedet!

Ha már őszi szél s hajad leengeded,
melletted a kandalló tüze
égeti fádat, s lángjában fényed
tűzvirág álmai lobognak el,
ne fájlald, mi már nem történhet meg.
Adj értelmet a nem-értett igéknek!

Találkozás az igazival

Nem szeretem a feltűnési viszketegségben szenvedőket. Pontosabban fogalmazva, nem szeretek senkit, aki ebben a betegségben érzi jól magát, s magam szenvedek, ha látom a nagy nyilvánosság langyos vizében lubickolót, aki hangoskodva pancsol, visongva fröcsköli maga köré a vizet. Még kevésbé, ha Mikulás teszi ezt.

– Nem és nem! Mikulás nem lehet ilyen!

Ki nem állhatom, ha nővé alakul, hosszú fehér bajusz és szakáll helyett pirosra festett szája virít, a szelíd tekintetű, jóságos apó helyett, tűzről pattant, huncut szemű menyecske néz rám a piros kapucni alól, mert bármilyen kedves és bájos is lehet, Mikulásnak mégsem való. A vattaszakállal öregített ál Mikulásokon a gyermek is átlát. A félrecsúszó szakáll mögött jól látja a fiatalembert, aki ugyan most dörögve beszél, de az a szeretet hiányzik a hangjából, az a csillogás hiányzik a szeméből, ami köztudottan a Mikulás sajátja, s legfennebb bölcs öregembereké lehet hasonló. Rosszul vagyok, ha megszaporodnak, egyszerre tucatszám jelennek meg a televízió képernyőjén, ahol bugyuta táncot lejtene és valamely nagyáruházlánc karácsonyi áru kínálatát reklámozzák.

– Nyilvánvaló hamisítás! – kiáltom, mert a gyermek is tudja, sőt, úgy tűnik, ma már csak ő tudja, hogy Mikulás csak egyetlenegy van, s több nem is lehet. Hiába öltöztet piros kabátba ezeket a reklámszakember vagy a bolti kereskedő, a Mikulás nem ilyen. A valódi Mikulás puttonyával előttünk nem grasszál. Nem énekel, és nem táncol. Nem akar eladni mosóport és csodára képes felmosórongyot. Nem, ő sosem mutogatja magát, inkább osonva jár, téli hajnalokon – amikor szép álmokat látva, jóízűen alszik még a gyermek – lábujjhegyen jár háztól házig, úgy lopja be minden tisztára suvickolt, kitett cipőbe az ajándékait, hogy senki észre ne vegye, meg ne pillantsa őt.

Gyermekkoromban engem is furdalt a kíváncsiság, milyen lehet, én is szerettem volna egy futó pillantást vetni rá. Csak úgy észrevétlen, amikor hajnali árnyként továbboson, hogy időben eljusson mindenkihez. Sosem sikerült. Pedig hozzánk be kellett jönnie, mert mi nem tettük az ablakba vagy az ajtó elé éjszakára a ba-

kancsainkat. Azoknak bár megpucolva, a kályha alatt kellett száradniuk, hogy reggel ismét felhúzhassa a gyermek. Nem volt mivel lecserélni őket. „Egy gyerek – egy tél – egy pár bakancs”, ez volt akkor a családi költségvetés kiadási rovatában. Tavaszra szét is rúgtuk, de addig ki kellett tartaniuk. Ezért ápoltuk gondgal. Éjszakánként a kályha alatt szárítottuk, s reggel jó vastagon bekentük disznósírral, hogy tovább tartson az ellenállásuk a hóval szemben. Estére mégis mindig teljesen átáztak, lucskosan húztuk le, s tettük ismét száradni a kályha alá. Ám Mikulás-váráskor jobban vigyáztunk rájuk, cipőkrémrel is bekentük, hogy jobban mutassanak, s valahogy ki ne hagyja őket a Mikulás. Este azzal az elhatározással feküdtem le, hogy korán kelek. „El fogom kapni a grabancát”, fogadkoztam. Még virradat előtt fel is ébredtem valami neszezésre. Kaptam is fel a fejem a párnáról. „Na, most megvagy!”, gondoltam. Anyámat láttam a kályha előtt, hálóingben ült ott, a tűzgyújtással foglalatzkodott. Hirtelen mozdulatomra megrezzent, egy kis riadalom érződött a hangjában is, amikor gyújtóst rakosgatva felém szólt:

– Miért nem alszol?

– Mikulást akarom meglesni.

– Na, azt lekésted, mert már elment.

– Miért nem költött fel, amikor itt volt? – kérdeztem csalódottan.

– Hogyan szólhattam volna, ha arra ébredtem, hogy éppen kisurrant az ajtón. Én sem láttam, csak hallottam.

– Utána nézhetett volna az ablakon, amikor lefutott a lépcsőn.

– 'sze néztem én, néztem, de ebben a sötétben semmi sem látszott. Aludj még egyet, messzi van a reggel!

– Hogy aludhatnék ilyenkor! Különben maga sem alszik.

– Ha már felébredtem, meggyújtom a tüzet, hogy meleg legyen, mire ti kibújtok az ágyból. Aludj még a többivel egyet!

Apám a másik ágyban hortyogott, de ő nem számított az anyám ajkáról elröpent „többi”-be, csak öcsém és bátyám, akik apám basszusára visszafogott hátterként szuszogtak egymás mellett. Ők nem próbálták Mikulást meglesni. Én egyazon ágyban a „többi”-vel, de szemben velük, azaz lábtól szoktam aludni, s bizonyosan benne vagyok a hajnali közös testvéri fűvősenében, amikor nem jár a

Mikulás.

– Hát nem érdekel, hogy mit hozott? – kérdezte anyám, s lehajolt, majd az ágy végén kuncsorgó gyermeknek kezébe adta a bakancsát, hadd kotorja ki belőle a Mikulás ajándékait: néhány diót, almát, szaloncukrot.

Valóban nem érdekelt az ajándék. Abban nem volt semmi kalkulációm. Nem vártam semmi különösét, csak őt, aki hozta, őt szerettem volna megpillantani. Csalódott voltam, hogy elszalasztottam.

– Jövőben egész éjjel virrasztani fogok – mondtam anyámnak, és a fejemre húztam a meleg paplant.

De hiába fogadkoztam, mert minden évben elszalasztottam, mindig kisurrant előlem az ajtón. Csak pillanatokon múlt mindig. Csak anyám alakját láthattam a sötétben a kályha előtt, amint rakja egymásra a gyújtóst, tépi és gyűri az újságpírt, aztán sercen a gyufa, és fellobbanó láng megvilágítja az arcát. S a Mikulás után nyitva maradt ajtót. Egy alkalommal utána is szaladtam, mert magam is láttam a résnyire nyitott ajtó libbenését, de akkor is meglépett előlem.

Azóta tudom, hogy aki mutogatja magát, semmiképpen nem lehet Mikulás, és nagy-nagy szerencse kell ahhoz, hogy a valódit egyszer megpillanthassam. Öreg fejjel végre sikerült. Pedig én már sok-sok évtizede nem lesem, letettem róla, hogy elkapjam valaha is. Talán éppen ezért sikerült találkozunk.

Május volt, amikor egészen más dolgok járnak az ember fejében. Szép napos idő mutatta, hogy valahonnan elindult már felénk a nyár, s forró lehelete mindjárt itt lesz a tarkónkon. „Csalóka ez a meleg”, mondták, akik a jót sem tudják úgy fogadni, hogy közben valami rosszra ne gondoljanak, „csalóka ez a meleg, vigyázni kell vele, még könnyen meg lehet fázni, ha az ember nekivetkőzik”. Kigombolt könnyű kabátban jöttem a munkahelyemről. Csak azért nem vettem le, mert utálok a kezemben hordozni. Főleg, ha amúgy is tele van egyébvel. Kora délután volt, amikor a legjobban tűzött a nap. „Ha így nyomja egy hétig, lehet fürdeni a Rigó-tóban”, gondoltam, pedig én már egy ideje nem szoktam a szabadban való fürdözést elsietni. Amint elhagyltam a pompásan kizöldült élő sövény mellett, szemem sarkából M. Z. kapuja

előtt egy kuporgó alakot pillantottam meg. „Talán szükségét végzi itt valaki?“, futott át az agyamon, még mielőtt arra fordítottam volna a fejem, s az elmarasztaló ítélet is nyomban megszületett bennem. Nem szívesen nézek oda ilyenkor, nem akarok azzal a „látvánnyal“ gazdagodni. Inkább derűs szeretnék lenni, örülni a napfénynek, a melegnek, arra gondolni, hogy otthon bizonyosan finom ebéddel vár a feleségem, s amint belépek, a kutyám elébem fog futni azzal az őszinte lelkesedéssel, amellyel csak tiszta, ártatlan lelkek tudnak örülni az érkezőnek. Csak azért fordultam mégis arra, hogy megcímezhessem az ítéletem, hogy tudjam, kinek a nevére szól. Egy ősz öregembert láttam egészen furcsa pózban. Nem, nem a szükségét végezte. Begombolt kék kaftánszerű nagykabátja oldalt a földet seprte, előre hajtott fején felkunkorodó karimájú kalap takarta az arcot, alóla hosszúra eresztett hajtincsek zuhogtak vállaira, fehér szakálla arasznál hosszabban a mellére futott le. Mellette egy újság a földön, másik oldalon kézitáska, térdein valami papírlapok. Ha a világ más részén találkozom vele, azt mondom, hogy egy rabbi. A jeruzsálemi siratófal előtt természetes környezetben lenne. Ott arra gondolnék, hogy imádkozik, ám itt, M. Z. kapuja előtt nem csoda, hogy nem ez az első gondolatom. Mikor megálltam előtte, felemelte a fejét, rám nézett. Felismertem és elszégyelltem magam az előbbi gondolataimért.

– Endre bácsi, mit csinálsz itt? – kérdeztem városunk díszpolgárát, az idős grafikusművészt.

– Elfáradtam, és leültem egy kicsit. Aztán nekifogtam rajzolni.

Na, persze, rajzol. Azért vannak a papírok a térdén. Leült – és rajzol. Magával hordoz egy összecukható kis halászszéket, azon

kuporgott olyan furcsa pózban. Nagykabátban nem is könnyű azon ücsörögni. Úgy eltakarta az a kabát, hogy semmi sem látszott a székből.

Odaléptem hozzá. A kézfogáshoz megpróbált felemelkedni.

– Maradj, kérlek! – mondtam neki. – Le szeretnék fényképezni.

Övemen kistáskában éppen azért hordozom magammal a fényképezőgépet, hogy az ilyen alkalmakat megragadhassam. Hadd legyen nekem fotóm róla! Elővettem a gépet, s elkatintottam néhányszor. Tetszett neki a fényképezkedés. Látszott rajta, hogy nem először teszi, hiszen úgy domborított a kamera előtt, mint egy gyakorlott filmszínész. Nem kérdezte, mit akarok a képpel, csupán arra figyelt, hogy jól sikerüljön.

Mikor elraktam a masinát, a művész szedelőzködni kezdett. Szétteretgetett holmiját összegyűjtötte, táskájába tette, aztán egyik kezében a táskával, másik-

ban a kisszékével betársult mellém, hogy hazafelé egy szakaszon elkísérjen.

– A telefonos boltban van dolgom, addig veled megyek – mondta.

Találkozásaink alkalmával mindig szót ejt arról, ami foglalkoztatja. Általában beszámol arról, hogy hová, milyen kiállításra kértek tőle képet legutóbb, vagy arról, hogy mely folyóirat friss számát illusztrálták a munkáival, hol és ki írt méltatást a művészetéről. Olykor fénymásolattal is tud szolgálni egy-egy cikkről. De most még eddig sem jutottunk el, mert történt valami, ami másfelé terelte a gondolatait. A szomszédos kapu előtt olyan négyéves forma gyerek ácsorgott. Életteli, puffók arcú kislány. Olyan, akin megakad az ember szeme akkor is, ha másfelé járnak a gondolatai. Ujjatlan kék farmer-köntösében benti meleghez öltöztették, néhány fokkal melegebbhez, mint ami éppen ráért a városra, s ami a bomló faleveleket szinte órák alatt teregette ki az ágakra. A farmer alatt rövid ujjú blúz, nyakán

akkora kivágással, hogy a farmer alól ki sem villan, így aztán a meztelenül maradt nyakon az egyetlen öltözék egy műanyag fűzér, amit úgy viselt, mintha igazgyöngyből készült volna. Tarkóján összefont haja már délutánra kezdett bomladozni, frizurájából néhány tincs önállóságra tört. Egy kék hajpánt próbálta a lázadókat leszorítani. Sosem láttam még. Vendég lehetett, egy unoka a nagyszülőknél, aki a viszontlátás boldog percei után könnyű öltözetében kiállt a kapu elé bá-mészkodni. Kíváncsi volt mindarra, ami színes volt, ami mozgott, ellibbent a szemem előtt. És éppen mi mentünk arra.

– Mikulás! – hallatszott egészen vékony és az ámulattól fátyolos hangon. – Mikulás!

Mintha nem ebből a világból jött volna ez a hang. Éteri volt. Semmi kétség, ezen a külö-

Kusztos Endre grafikusművész

nös hangon egy másik dimenzióból szólt át valaki. Lehet, hogy nem is hozzánk intézte, csak véletlenül hallottuk meg. A kislányhoz beszélt, csak az ő ámulattól táva maradt száján kijött a hang, s bekúszott a fülünkbe nekünk, akik éppen előtte vonultunk el.

A művész rám nézett. Mintha ellenőrizni akarta volna, hogy részese voltam-e én is az élménynek, s nem a képzelete játszott-e vele. A tekintetéből olvasta ki a választ: bizony, bizony! Én meg az ő szemébe néztem. Lám, próbálja feldolgozni az eseményt: pörögnek benne a fogaske-rekek, csattognak a váltókarok, ékszíjak surrognak. „Bárminő finom és bonyolult szerkezetnek mondják az embert, ha váratlanul éri valami, a pillanatnyi meghökkenés után, mikor beindul, olyan hévvel és zajjal teszi, mint egy cséplőgép”, gondoltam.

– Nem, nem vagyok Mikulás – szólt el-néző szeretettel a négyéves tolmács-hoz, akin keresztül az a másik dimenzió is meghallhatja.

A kislány úgy ráakasztotta a tekintetét, hogy le sem lehetett volna vakarni róla. Arca ragyogott a boldogságtól. Kétfelől egy-egy apró gödröcske – apró horpadás – jelent meg rajta, amitől még szeretni valóbb lett.

– Mikulás! – mondta most már határo-

zottabban, végül eldöntve, s a döntéstől lelkesen, hogy bizony azt látja, amit lát.

Itt már nem volt értelme további ellenkezésnek. Az öreg művész sem tette. „Az imént én még rabbinak néztem”, gondoltam. Most meg egy teljesen más identitást kapott. Mikulás lett. Az egyetlen, az igazi. Az összegyűlő élet-mű mellett, egy alig cseperedő ember-ke révén kapott egy másik lehetőséget, hogy a múlt időben még sokáig megmaradjon, hiszen valahányszor jön a tél, és előzönlök a környezetünket a piros sapkás, vattaszakállú alakok, egy ember bizonyosan rá fog gondolni. Emlékezetében megőrzi ezt a találko-zást. Megőrzi ezt a fehér szakállas arcot, a sok-sok év terhétől görnyedő alakot, amelyet most Mikulássá hitelesített. Nosztalgiával gondol majd arra, hogy volt szerencséje egyszer találkoznia az igazi Mikulással, aki nem próbálta őt megvesztegetni holmi édességgel, nem pózolt előtte, sőt szemérmesen letagadta magát. Igaz, hogy május volt akkor, és nem a tél, hanem a nyár közeledett, de kétség sem fér hozzá, hogy abban a fura kalapban, a hosszú kék kabátban, kezében az aktatáskával, no meg az összezsukható halászszeccel, itt járt nálunk. El se hinné az ember, ha nem a saját szemével látta volna.

MOLNOS LAJOS

ŐSZIKE

Szép az ősz, nagyszerű,
Hessen el bánat, rút ború,
Langyos, szelíd derű
Szívünkre permetezz!
Búsuljon kóró, tar katáng,
Kerítésből kidúlt karó –
Még ősz van, szelíd, derűs,
S még élni jó, csak élni jó!

TAVASZELŐN

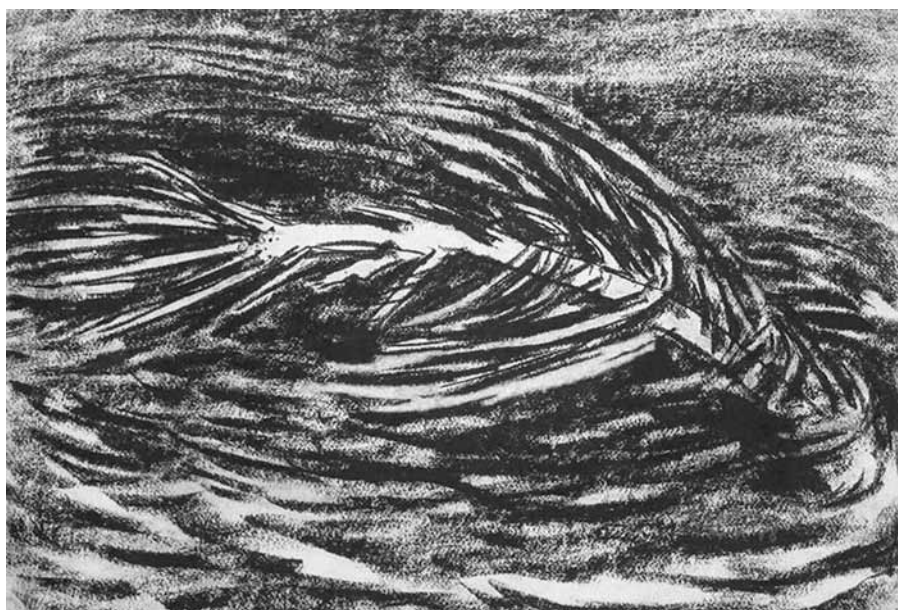
Hát végre semmi
Hecc, zűr,
Kezében tart az Úr
Engemet is.
Keserv se kínoz, kín se mar,
Rügy bomlik már szívemben, ím.
A lélek újul, jeget levet,
A hegy levét hörpölgetem,
S lészen a lét bolyhos alom,
Szép álom, kíváncsós...
Tavaszodom. Se herg, se zűr,
Szeret az Úr –
Álmában léggömb vagyok.

BURJÁN G. EMIL

NINCS FAL...

Nincs fal / nincs ajtó / nincs kapu
egy hadüzenet nélküli
és meg sem kezdett háború
önkéntes hadifoglai
köztereinket lepik el
hun békénket számolva fel
visszafelé zökkenhet-e
a történelmek kereké

Délről jövők hullámai
legyőznek európai
népeket-hagyományokat
nem állnak meg Róma alatt
mint valaha a hun hadak
megszűnik ok és okozat
csupán egy ősnyomor marad
ne tűrjük el a kultúrák
világ-kannibalizmusát

Kusztos Endre – Sodrásban

KICSINÉZŐ

A szülőföld vonzásában

2015 januárjában a Korondi Képtárban a Firtos Művelődési Egylet és a gödöllői Levendula Galéria rendezésében létrejött kiállításom megnyitóján, ahol „hazaérkezésem” megtörtént (hálás szívvel gondolok támogatóimra, rokonaimra, barátokra, volt osztálytársaimra), erősödött meg bennem az elhatározás, hogy részt kell vennem Korond életében. Hisz festővé válásomnak gyökerei itt vannak, ezen a földön. Hét-nyolc éves fiú lehettem, amikor apai nagybátyám (maga is festőművész) korondi látogatásán zsenéimet látva, azt mondta:

– Fiú! Lehet, hogy ezzel kéne foglalkoznod!

Többek között talán ezért indultam el azon az ösvényen, melyen a mai napig járok. 2015 nyarán elindult az első, gyerekek részére szervezett művészeti tábor. Célom, hogy az erre érzékeny fiatalokban elültethetem az „ösvényre-találás” igényét. Szándéksom minden nyáron megszervezni, hogy a mag szárba szökkenhessen. Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik ebben a munkában részt vállaltak, vállalnak: Ambrus Lajosnak és Juditnak a szervező munkáért, szellemi, lelki táplálékért; a Kacsó családnak, Bélának és Eszternek, hogy lelkes támogatásukkal helyet és időt adnak az eseménynek, a Sóvidék TV munkatársainak, a szülőknak és gyerekeknek lelkesedésükért, Bálint fiamnak, hogy az úton velem jár és barátaimnak, hogy az úton együtt járhatunk.

Fazakas-Kosztá Tibor, festőművész

Kiss Botond – Petúniák

Egy szép nyári délután tudtam meg, hogy festőtáborba mehetek Korondra. Örömmel léptünk be a panzió kapuján. Megtudtuk, hogy a festőművész neve Tibor. Megismerkedtünk a társainkkal, és neki is fogtunk a munkának. Kimentünk a tetőre, és festettünk. Másnap csendéletet és egy virágot festettünk. A harmadik napon a komplementer színeket festettük. A negyedik napon egy néninél voltunk. Ez a nap tetszett a legjobban, mert ott egy gyümölcsösben voltunk, és lefestettük azt. A kiállítás napján örültünk, hogy ott lehetünk, de búsultunk, hogy vége van.

Kiss Botond, Szováta

Fazakas Dorottya – Csendélet

A 2015-ös erdélyi rajztábor nagyon nagy élmény volt. Jó volt festeni a szabadban, ülni az árnyékos szőlőligetben és végre nyugodtan, elmélyülten alkotni. Itthon kevés alkalmunk van arra, hogy a természetet ilyen alaposan megfigyelhessük. Gyönyörűek a Korond környéki hegyek! De szívesen dolgoztunk együtt az ottaniakkal, jó volt látni, hogy mennyire egyformák vagyunk. Ha az ott készített képeinkre nézünk, a szebbnél szebb emlékek sora jut az eszünkbe, s várjuk, hogy nyíljon meg újra a rajztábor kapuja.

Szabó Réka és Szabó Lilla, Budapest

Szabó Réka – Faház

Egy magyarországi festő jött Korondra, hogy a rajzolni, festeni szerető gyerekeknek tábort szervezzon. Jöttek vele a budapestiek, a sóvidékiek hozzuk csatlakozhattak. Nagy örömmre édesanyám bejelentette, a nálunk nyaraló, alexandriai unokatestvéremmel részt vehetünk az első korondi rajztáborban. Az első nap a felszerelést, a technikai dolgokat beszéltük meg, majd az azt követő napokon dolgoztunk temperával, akvarellel, grafitl és krétával is. A búcsúzás napján a fogadó udvarán rögtönzött kiállításon szerepelhettünk alkotásainkkal. Ott nem csak érdeklődők, a Sóvidék Televízió is jelen volt. Nekem nagyon tetszett a tábor, mert még kinn a szabadban tájképfestéssel is próbálkoztunk. Szeretném, ha minden évben megtartanák.

Brustur-Buksa Beatrice, Korond

Fazakas Sára – Faház

Szabó Lilla – Virágszál

A tábor első napján megismerkedtem a résztvevő gyerekekkel, akik végül mind a barátaim lettek. A rajztanár kedves volt mindenkiel, és mindig az első napon kivitt a gyönyörű nyári természetbe lefesteni azt, amit látunk. Visszafelé meg-megálltunk, és a tanár mesélt a festés lényegéről. A következő napokban festettünk csendéletet, komplementert, tájképet, háromszög állatot. Az utolsó napon kiállították a festményeket, hogy a szülők is megnézhessék. Sokat tanultam, tetszett a tábor, és a jövőben is menni fogok. Igazán örültem, hogy ott lehettem.

Kiss-Páll Örs, Korond

Páll Erzsébet – Petúniák

GYERMEKHANG

Kiss-Páll Örs – Petúniák

Sóhajtásom

De szeretnék madár lenni,
szél hátán repülni.
De szeretnék virág lenni,
illattal a mezőt járni.

De szeretnék eső lenni,
virágokat öntözgetni.
De jó volna patak lenni,
hús völgyekben csörgedezni,
hegyek lábát csiklandozni,
halacsáknak otthont adni.

Sükösd Kata Boglárka IV.o.

Sóhajtás

De jó volna repülő lenni,
a világot az égről nézni.
De szeretnék fényképező lenni,
a világ csodáit megörökíteni.

Akár szél is lennék,
az embereket lehűteném.
De szeretnék újra baba lenni,
a problémákkal nem törődni.
De szeretnék radír lenni,
a hibákat eltüntetni.
Vagy akár egy árva könnycsepp,
ami boldogsággal tölt el.

Tófalvi János IV. o.

Sóhajtásom

De jó volna madár lenni,
a szél hátán repülni.
De jó volna hazatérni,
a szüleimet átölelni.

De jó volna újra gyermek lenni,
a réten újra szaladgálni.
De jó volna postagalamb lenni,
a leveleket kihordani.

Oláh Hunor IV. o.

Gyermeksóhaj

Ajándéknak volna jó lenni,
örömet szerezni,
gyerekekkel vigadozva,
kacarászva játszani.

Ó, ha labda volnék,
nagyokat pattannék,
gyerekek kedvence
mindig én volnék.

Ha én baba volnék,
mindig csodás lennék,
virágokkal a kezemben
rád mosolyognék.
Aztán egy este emberré változnék.

Gáll Kincső Irén IV. o.

Sóhajtásom

De szeretnék tavasz lenni,
a mezőket virágba borítani.
De szeretnék ősz lenni,
a földet avarral betakarni.

De szeretnék nyár lenni,
a gyerekeket vakációval meglepni.
De szeretnék tél lenni,
karácsonyra havat elhozni.

Lőrincz Fanni Juliánna IV. o.

Sóhajtásom

De jó volna madár lenni
a szabadban vígan szállni,
a nagy eget átszelni,
és egy faágon énekelni.

De jó volna kék ég lenni
vidám madarakat ringatni,
mindig finom szellőt érezni,
mindig kéken tündökölni.

Makó Boróka IV.o.

Pop Amália – Faház

A Hazanéző könyvajánlata

Kusztos Sz. Endre (1959-1992)

Líra kettős csendben

Rendhagyó könyv*, posztumusz kötet, apa és fia közös jelentkezése, fiatalon elhunyt költő versei és bal esetben életét vesztett képzőművész édesapja szénrajzai. Kusztos Sz. Endre 33 évesen halt meg 1992-ben. A szíve vitte el. Biológus volt, és nem mellel a költészet elkötelezettje. Verseiből annak idején lapunk olvasói is megismerhettek néhányat. A korondi Firtos Művelődési Egylet a *Hazanéző Könyvek* sorozatában 37-et jelentetett meg az emberiség létkérdéseit és önmaga sorát faggató lírikus verseiből. A kiadvány szerkesztője, Ambrus Lajos így ajánlja be a válogatást a kötet fülszövegében: „A ránk maradt, többnyire kéziratos, rövid, megvallottan szürrealista és neoavantgárd jegyeket is viselő lírai vallomásaiban – a szabad versre jellemzően – a gondolatok akadály nélkül áradnak. S ha tömörít, mert még »versprózában« is szembevetően filmkockaként regisztrálja megfigyeléseit, azt a művészi hatás fokozásáért teszi. Korai távozása nemcsak a Sóvidék, hanem az egész erdélyi magyar irodalom vesztesége.”

A *kipárnázott csendben* című verseskötvet először a Magyar Kultúra Napján Korondon, majd február 14-én mutatták be a költő szülővárosában, Szovátán, apja, a 90. életévében halálos autóbaleset áldozataként távozott Kusztos Endre elhunytának első évfordulóján. A versgyűjteményt a grafikus fekete-fehér „sorsmetaforái” illusztrálják. A 12 grafikai lap és a lírai megnyilatkozások szervesen egybefonódnak, egymást felerősítve ragadják meg a közönséget, és hagynak mély nyomot benne. Valahogy úgy, ahogy a szerkesztő A. L. is reméli: „Tűnhetnek itt túl komornak a versek és a rajzok, de együtt egy Áprily-féle márciusi diákdedv kitöréseként egy ős evoét egyszer majd csak a fénybe kiáltanak értünk ezeken a zenélő erdélyi tájakon”.

*Kusztos Sz. Endre: A kipárnázott csendben. Versek. Korond, 2016. Szerkesztette Ambrus Lajos. Könyvterv és tipográfia: Siklodi Zsolt.

Nagy Miklós Kund

CZEGŐ ZOLTÁN

HANGOK A KÓRUSBÓL

Ahol nem tényező a halál, ott a mások pusztulása csupán díszlet. A riadalom a gyilkos, az önrobbantóan és minden áron ölni vágyó eszement számára csak mellékszöveg.

– Erőst az álma aláz/ és álmot aláz, aki gyenge. (Páll Lajos, 1963, Korond)

Mit kereshetne nálunk a csürhe, akinél a halál az úr,
s az életünk csak a halál gyöngye?!

Aki harcol, küszködik, az önmagát is védi a halál ellenében, a mások és önnön élete javára.

Akiknek a halál a menyasszonya, azoktól nem kérdezhetem, mi is a csodálatos élet, mi egy szál virág ára.

Bennünket Anyácskánk így is intett a jóra: kikerülsz az Életbe, fiam...

Az élet pedig vala a helykeresés meg helytállás jó tisztessége nála.

Miféle hit, vallás, amely gyilkolásra buzdít?

Az élet értelme nála fölkészíteni ölésre a halandót, aki köpik a saját halálára.

Mások meggyilkolása nála a lét s majdan a boldogító önhalál megvalósítása.

Ha életre születünk mindannyian, nem kereshet semmit közöttünk, akit a halálunkra eskettek föl már születésekor. Nem hivatkozom istenekre, apostolokra, megváltókra. Hiszen mindeniket csak az élet találhatta ki.

A lét, a levés megkapja legszebb díszletét madarak, füvek, fák,
virágok s örvendező emberek között.

Az vesszen, aki ellenünkre talpig halálba öltözött!

Miféle szerzet, akinek elsődleges a kés, nem a kenyér? Elsődleges a tűz, és nem a gabona?!

Legázolni virágot, gyermeket, minél több életet – és ennek a népségnek lenne nálunk hona?!

Mi nem hasonulhatunk meg annyira magunkban, hogy percig is keresnénk értelmét az erőszakos halál hitének a magunk építette templomainkban és azok körül.

Kezdetben vala a rozsvető kéz, majd a kenyér, és utána a kés,
amely azt megszegi.

Ahol örültek kavargják ellenünkre a halál kovászát, ott a hóhér okát és indokát nem kereshetjük. Nincs neki.

Hiszem, hogy vesztésre áll a halál ott, ahol népek kórusa védelmezi az életet.

Áldás illeti élete kezdetén a ragyogó kisdedet. Sosem a véres végeket.

Nem elég ám a dal, az együtt hozsannázás. A dülásokban parittyás Dávidok kellenek.

Sepsiszentgyörgy, 2015. nov. 18.

Kacsó Eszter

KAKUKKMADÁR

Kopott térdünk, kopott hátunk,
kopott szürke lett az álmunk.

Beszakadt körömmel karmoljuk az eget,
szemünkből keserű könnyű pereg.

Ráncot fest az idő szomorú arcunkra,
szürke port fú fekete hajunkra.

Visszahív a Firtos, akármerre járunk,
az anyaföld nem szór reánk átkot.

Villás farkú fecske, ha elhagyja a fészket,
sunyi kakukkmadár költözik helyébe.

Ha válladra gyilkos ólmot raknak,
el kell üzni a kakukk-fiakat!

Márton Károly

Rókasors

Rókát üldözik,
Mert tyúkot lopott,
Nem tehet mást, ilyen
Életformát kapott.

Délutáni pihenés

A tornácban ülök,
És elfog az álom.
Szúnyog pihen addig
Csukott szempillámon.

Mai helyzet

A sovinizmus
Sztriptízt játszik,
Levetette
Álruháit.

Az oroszlánról

Az oroszlán az
Állatok királya,
De állatkertben
Van mégis bezárva.

EGY TEOLÓGUS TÖRTÉNETE

(*Hatvan éve tört ki az '56-os magyar forradalom*)

Az 1936-os születésű homoródalmási Sándor Balázst, a IV. éves teológust 1958-ban a szocialista társadalmi rendszer elleni bűncselekmények elkövetése miatt letartóztatták és 25 évi börtönbüntetésre ítélték. 1964-ben szabadult. A 6 évet raboskodó egykori lelkész-jelölttel 1993 szeptemberében az interjúalany lakásán Gagy-Balla István beszélgetett el.

Sándor Balázs

– A részlet a kéziratos interjú szerkesztett változata –

K: Megkérdezem, bár ezt egy teológus hallgatónak címezni kissé anakronisztikus. Akkoriban a vallásos meggyőződése, mint egyetemi hallgatónak, milyen mélységű volt; meggyőződésből volt-e vallásos, vagy inkább a szokás vitte bele a vallásosságba?

V: Szüleim vallásosak voltak, templomba jártak, miniket is úgy neveltek, arra tanítottak. Később nyilvánvaló, egy akkori fiatalban felvetődhetett a világnézeti kérdés, hogy...

K: Isten vagy mi?

V: Ez engem végig kísért. Negyvennyolctól már próbáltak szorítani, de mi falun végig jártunk vallásórákra, 50-ben konfirmáltam; nem is vetődött fel, nem is gondolkodtam én el azon, hogy más is van. Milyen is egy hagyományos falusi környezet? Meghitt, egyszerű, jóakarátú, jóindulatú, őszinte és a székelyföldi még rendtartó is volt.

K: Ez így van. Sándor Balázs Homoródalmáson belső egy vallásos életbe és azt fenntartás nélkül viszi tovább; teljesen természetesen, még az egyetemen se vetődik fel benne a kérdés, hogy hit volt, vagy csupán szokás a vallásossága. De ezt a materializmus oldaláról ne firtassuk, inkább térjünk rá arra, hogy az ön egyetemi éveit melyik korszakra is estek.

V: 1954-től 1958-ig.

K: Az egyetemet befejezte?

V: Nem. Negyedéven, 1957 decemberében kivették az egyik vesémet. Három hónapot hiányoztam, a rendes vizsgaszesszióra nem tudtam felkészülni, a szakdolgozatot se tudtam leépeltetni, így mindent halasztottam.

De az őszi szesszióra nem kerülhetett sor; augusztusban Almáson letartóztattak.

K: Ön a forradalom idején fent volt Kolozsváron, a Teológián. Milyen volt a Teológia és a teológusok hangulata azon őszön, s azon belül ön hol helyezkedett el?

V: A rendkívüli hangulatot október 23. szülte, az ezt követő események pedig irányították.

K: Vegyük akkor október 23-tól errefelé!

V: A helyzetről a rádióból értesültünk. A forradalmi események alakulását is a rádióadásból követhettük. Én november 4-ig voltam Kolozsváron. Aznap virradóra Brassóba utaztam. Egy hónapig az ottani lelkészt kellett helyettesítenem. Hanem az események is épp attól kezdve másképp kezdtek alakulni...

K: Akkor térjünk rá a brassói eseményekre! Abból a lelkész-helyettesítésből mi is kerekedett ki?

V: Érkezésem első perceiben találkoztam, majd kötöttem ismeretséget egy Orbán László nevezetű brassói fiatalemberrel, akivel – bár az események sajátos fordulatot vettek – gyakran elbeszélgettem. Én ugyan a forradalom sikerében már nem hittem, de a hatása még élt bennem, s hogy ne legyünk hitefogyottak, reméltük, hogy a forradalom át fog csapni a határokon. Részben át is csapott, de komolyabb méreteket nem öltött...

K: Ki volt Orbán László?

V: Kőváry Jakab brassói tiszteletes kórházi kezelésre szorult. Én 1956. november 4-én reggel érkeztem meg a brassói magyar unitárius egyház parókiájára. Ott már az érkezésemkor a lelkész családtagjain kívül jelen volt egy fiatal ember is, Orbán László, aki a lelkész betegsége alatt – úgymond – besegített. Tudott kántorizálni, ő tartotta meg a hittanórákat is. Tehetséges fiatalembernek ismertem meg. Esti líceumba járt, verseket írogatott: érettségi után a teológiára készült. November 4-re virradóan a magyar események tragikus fordulatot vettek. Megkérdejeleződött a sikeres kimenetel önerőből, külső segítség nélkül. Ennek ellenére még mindig a forradalom kitörésének hatása alatt voltam. Orbánnal elbeszélgettünk, és reménykedtem abban, hogy a forradalom hullámai átcsapnak a határon. Terveket szövögettünk, és akkori fiatalos érzéssel és lendülettel megállapodtunk, hogy Orbán javaslatára egy szervezetet hozunk létre. A szervezet neve EMISZ (Erdélyi Magyar Ifjúsági Szövetség) lett. Célkitűzések: a romániai magyarság legyen saját sorsának irányítója, szoros kapcsolat az anyaországgal, a határok eltörlése.

K: Szép elhatározás!

V: De én egy hónap után visszatértem Kolozsvárra. Nekem az a feladat jutott volna, hogy a Kolozsvár központú

szervezést vezessem, a brassóit meg Orbán. Abban állapotunk meg, hogy tartjuk a kapcsolatot. Ennek a megállapodásnak nem tettem eleget. Orbán később egy pár levéllel ostromolt, de a leveleire nem válaszoltam. Részemről értelmetlennek találtam a további tevékenységet a Magyarországon bekövetkezett megtorlások után. Orbán az egyik levelében arra kért, hogy a régi ismerőseivel: Léta Áron évfolyamtársammal és Benedek Ágoston IV. éves teológussal ismertessem a brassói szervezkedést. Nekik ezt megemlítettem, de ők is értelmetlennek tartották a dolgot. A házkutatás alkalmával megtalálták a leveleket, ennek alapján vádat emeltek ellenünk, és elítéltek. Orbán a szervezkedést folytatta a brassói fiatalok körében. 1957-ben meglátogatta Szabó Dezső (*anyai ágon alsósófalvi származású - szerk.*) nagyjait, Végh Mihály homoródújfalvi, Kelemen Imre oklándi lelkészeket, valamint a karácsonyfalvi Nyitrai lelkész házaspárt. Az, hogy ő ezt milyen sugallatra tette, nem tudom, de ahogy a későbbiek során kiderült, főként a tárgyaláson, az az érzésünk támadt, hogy az állambiztonsági szervek szemében nem volt elég tekintélye (ellenségsége) az EMISZ addigi összetételének. Fontos volt az, hogy tekintélynek örvendő értelmiségi (lelkész) tagjai is legyenek.

K: A tárgyaláson?

V: Háromszor 30-as csoportban folyt. Én mint fővádlott az első csoportban voltam. A vádiratot földiszíttették, horthyistának, sovínisztának, ellenforradalmárnak neveztek, akik harcoltunk a dolgozó nép gyönyörű jövőjét építő társadalmi rend ellen. Az ítélet: 25 év kényszermunka, 10 év állampolgári jogtól való megfosztás, a személyes javak teljes elkobzása. A tárgyaláson jelen volt édesapám is. A vásárhelyi tartózkodása alatt – általam nem ismert módon – Fülöp G. Dénes (*alsósófalvi születésű református lelkész - szerk.*) gyakorló lelkész, a későbbi börtöntárs biztosított neki szállást.

K: A tárgyalás után?

V: A szülők beszélgetőt és csomagátadást kértek. Olyan rosszul éreztem magam, fájt az egész vesemedencém, hogy azt mondtam édesapámnak, mi többet nem találkozzunk. – Ó, dehogynem, édes fiam, nem azért adták a 25 évet, hogy az le is kell tölteni! – mondta az egyszerű falusi ember.

Aztán egyszer a megszokott módon azzal szólítottak ki a cellából, hogy menjek velük. Levittek a börtön főbejárójához, s ott egy halom elég jó állapotban lévő csikos ruhára mutattak, hogy válasszak magamra valót. Átöltözés közben a félhomályban ráismertem Gellérd Imre siménfalvi tiszteletes úrra. Érdeklődésemre suttogva monda, hogy Kolozsvárra visznek Simén tanár úr (korondi származású teológiai tanár: Simén Dániel – szerk.) tárgyalására. Engemet előzetesen nem hallgattak ki. A tárgyaláson azt kérdezték tőlem:

ismerem-e, prédikáltam-e a tanár úr *Megállni* című prédikációját. Én igennel válaszoltam. Itt szereztem tudomást arról, hogy Erdő és Lőrinczi tanár urak is le vannak tartóztatva. Gondoltam magamban: Vége az Unitárius Teológiának!

K: Világiak, akikkel ott bent találkozott?

V: Ítélethirdetés után a Secu-ról átvittek a vásárhelyi börtönbe. Onnan 59 nyarán, mint súlyos elítéltet vasba verve, rövid láncsal a bokáimon, rabszállító vonattal Szamosújvárra vittek másokkal együtt. A karantén (gyűjtőcella) után abba a cellába vittek, ahol Varró János magyar szakos egyetemi tanársegéd is volt. Ő, mint irodalmár, gon-

Homoródalmás

doskodott arról, hogy a cella bűdös, sivár, agyonzsúfolt (42-en voltunk kb. 15-18 négyzetméteren, háromemeletes, összesen 16 ágyban kettesével és a betonon aludtunk, csak éjszaka volt szabad az ágyba lefeküdni) légkörét elviselhetővé tegye. Előadásokat tartott, verseket tanított.

K: És a szabadulás?

V: Útravalóul kaptunk egy utolsó fegyelmeztetést, hogy nem szabad elmondani semmit arról, hogy hol voltunk, hogyan bántak velünk, mintha nem tudták volna az emberek. A vonaton félrehúzódtam egy fülkébe. Nem kerestem senkivel a beszélgetést. Az otthoniakra gondoltam. Az utasok néztek, mint egy csodabogarat, a kopasz fejem meg a viseltes, szakadozott ruhám miatt. Megrázó, de felemelő is volt az a pillanat, amikor reggel megérkeztem az udvarhelyi állomásra. Az egyik útitárs kiszólt az ablakon: - Gyuszi – engem vársz-e? Aki az öcsémet kérdezte – később kiderült – Lukács Feri volt, az öcsém munkatársa. Én lélekszakadva mondtam, de hang alig jött ki a torkomon, hogy nem őt várja, hanem engemet. Várt is szegény, napokon keresztül, mert a környékről már mindenki hazaérkezett. Öcsémmel egymás nyakába borulva sírtunk. Napközben elintéztem a személyazonossági igazolványomat, találkoztunk almásiakkal, akik a déli busszal hazamentek és hírül vitték, hogy délután érkezem haza. Almáson a templom előtt a szülőkön, rokonokon és barátokon kívül óriási tömeg fogadott.

Gagy-Balla István

AZON A POSZTON...

LSE: Avval a kicsi asszonnyal elmentem, s megszegődtem gyermekisasszonynak. Ezt a posztot úgy nevezték. Két-három személyt tartottak. Volt szakácsné. Mikor esetleg nem bírja a szakácsné, még segítek neki is. Reggel a gyermekeket felköltöttem, megfürösztöttem, tisztába tettem. Egyik hatéves volt, a másik hároméves. Akkor reggelit csináltunk a szakácsnéval, ennek adtunk. Míg a gyermekek játszottak, segitettem takarítani. Mikor szép idő volt, mentünk sétálni. Tizenegy felé tízóraiztunk. A szakácsné befejezte az ebédet. Ők zártak az üzletben. Főnök volt az ember egy üzletben, kasszás az asszony, de szolgál is volt kettő. Megebédeltünk, utána a gyermekeket lefektettem, azután segitettem a szobákban rendezni, megstopoltam, ami lyukas volt. Mikor a gyermekek felkeltek, uzsonnát adtam nekik. S akkor megint egyet játszottunk a gyermekszobában. Segitettem a szakácsnéval. Ez nekem jó volt, mert tanultam. Mint gyermek érdekelt, hogy Boris néni ezt hogy csinálja, azt hogy csinálja. Azt is megengedte, hogy én csináljam. A szakácsnéval s nekem külön szoba volt és egy ágy. Két évig laktam ott, megbecsültek. Mikor a gyermekek kaptak reggelit, tízórát, én is ugyanúgy, ugyanabból. Megbecsülték a leánt mint embert.

Aztán nagyon leétek ők is, elvették az üzleteiket. Zsidók voltak. Előbb a kasszából kitétek az asszonyt, tettek mást, hogy az ember tartsa el a családot. Akkor az ember ment a kasszába, le kellett mondjon a főnökségről, az üzletet átvette más. Arról volt szó, hogy az ember csak kiszolgáló lesz. Kisebbsé lett a keresete. Azt mondja az asszony:

– Bözsi fiam, el kellett küldjem a szakácsnét. Ketten vajon boldogulunk?

– Hát, amit tudunk, esszepótolunk – mondtam.

Akkor az asszonnyal ketten főztünk, ketten mentünk a piacra, s a gyerekeket vittük magunkkal. Mosóné is volt, annak is felmondott. Ezáltal az én fizetésem is csökkent. Kellott haza is küldjek, ruházkodni is kellett, nőtem, nem volt jó a kicsi ruha. Azt mondta nekem:

– Nem tudok emelni, Bözsi.

– Ne tessék haragudni, ekkor én tovább kell menjek valahova. Muszáj lesz oda menjek, ahol többet adnak.

Mondom az asszonnyal, hogy mire terveztünk a szomszéd leánnyal, aki egy fényképésznél lakott, fémenyünk Pestre.

– Jól van, Bözsi. Eléggé sajnálom, de nincs mit csináljak. Mint családtagnak, beléegyeztek, hogy jöjjenek el. Már az urának is kifelé állott a szekere rúdja.

VLE: Három évig voltam Brassóban egy gyermek mellett. Még azt is tudom, hogy a Vintér utca egy szám alatt laktam. Németek voltak. Nem volt nehéz, mert csak gyermek mellett voltam, avval mentem sétálni. Megtanultam tőlük németül.

KKM: Brassóban Binderéknél dolgoztam. Binder Bucinak hívták a fiúcskát, akire vigyáztam. Tizenkét éves voltam, s a gyermeket reám bízta, örökké együtt voltunk. Mondtam, hogy jöjjön, tanuljon, írja le a leckét. Ott volt az ölémben a palatábla.

– Ich hab gesagt, Buci kommsolehrnen – Buci, gyere tanuljál.

– Buci habtgesagtichkommnicht, du bistnichtLehrerin – Nem

megyek, mert te nem vagy tanító néni.

Így veszekedtünk. A nagyságának nagyon tetszett, hogy a gyermekkel vitatkozom, s azt mondta, maradjunk így, s lefénképezett. Én úgy beszélek most németül, ahogy Bucikától megtanultam. Úgy beszélek, németül, mint a gyermek.

VLE: Az angol mérnöknel volt egy hatéves gyermek, amellelt voltfrájlány, az Anussal ketten mi, szobalányok. Annus az első szobalány, én a második szobalány. Volt egy orosz szakácsné is. Az úr mérnök volt a követségen. Elvette a cselédkönyvem, megnézte, németül kérdezgetett. Azt mondja, jól van, maradjak. Vele nem nagyon találkoztunk, csak mikor ettek. Ezek olyan urak voltak, hogy úgy kellett tálcán kiszolgáljuk, szép bonétában. Annus ment elől, én utána. Ő vitte az első ételt, én a másodikat. Csak úgy, a vendégek körül kellett menni és mindenki vett, amennyit akart. Takarítani volt szürke ruhánk. S nekünk külön egy cselédszoba. Jött a húsvét. Annus még haragudott is rám, azt mondja, hogy lehet, hogy neked is annyi ajándékot adtak, mint nekem? Mikor én már régebb, hogy itt vagyok. Adtak finom csokoládét. Az úr ötszáz lejt, volt egy fiatalúr, az is adott ötszáz lejt. Nagyon finom népek voltak. Kített nekik a három év, és vissza kellett menjenek Angliába.

TOJ: Brassóban utoljára egy vaskereskedőnél voltam, Flörsch Károlynak hívták. Azt mondták a leányok, ha nem tudom, mennyit fizetnének, sem ülnének ott. Ez egy nagyon szigorú asszony volt. Akkor született egy gyermek, s kettő volt nagyobb. Mellettük volt a gyermekleány, s én voltam a mindenes. Mostam, vasaltam, főztem, mikor mit kellett. A nagysága megmondta, mit tegyek oda, a kamrába volt minden.

Mikor odamentem, megkérdezte: van magának szüleje? Mondom, nekem nincs anyám, csak apám. No, azt mondja magát nincs, aki megtanítsa semmire. Amit mondtam, meg is tartottam. De azt mondtam, ha meghal, az Isten a porát is nyugtassa. Soha, hogy engem megszidott volna, soha, soha. Mikor odamentem, azt mondták, így zár, úgy zár, a lány semmivel sem szabad, hát ugye öt-hat, tíz kilóval vettük azt a vegyes süteményt. Azt mondta, akárhányszor ad a gyermekeknek, mindig vegyen, s ha közbe kell, akkor is vehet.

S jött osztán a levél, hogy rögtön jöjjenek haza, mert édesapám elhagyta vót a második felesége. Csak úgy engedtek el, hogy ha itthon a dógot úgy végzem, menjek vissza, de hát... Karácsonyba jöttem haza. Itthon voltam március-áprilisig. Akkor mentem át Temesvárra. Ott vót egy nagybátyám, nála voltam egy fél hónapig, míg a várost egy kicsit megmutatta, mi hol van. Jó helyre kaptam, olyan helyre, hogy el se akartak engedni. Az úr mozdonyvezető volt, tekintetes úrnak kellett szólítani, nagy fizetést kapott. A fia állásba vót a postán. A nagyságának vót egy kifőzdéje. Én ott mindenes vótam. Főztünk, s onnét elvitték, s vót aki jött oda ebédre. Fél hatkor keltem. Mire felkeltek, reggelit csináltam, vót három kosztos fiú, azoknak kellett készíteni reggelit, tízórát, avval mentek az iskolába. Ki kellett menni a piacra bevásárolni zöldséget, majorságot, ilyesmit. Vót úgy, hogy a nagysága elment egyedül, akkor kocsit hívott, amivel hazahozta, amit vásárolt.

Vót úgy, hogy én kellett menjek. Máskor az üzletben meg

kellett rendeljem, hogy mennyi hús, mennyi liszt kell, mennyi zsemlekása. Mindenből több kellett, s azt hazahozták az inasok. Mikor hazamentem, tudtam mit főzünk, odakészítettem a vizet. Ha kellett, laskát gyúrtunk, pénteki napon sütöttük a hígalacsintát. Sőt, vót úgy, hogy két-három helyre kellett vigyem a kosztot. Az egyik kosztos-csészét vittem teli, a másikat hoztam üresen. De azt nekem külön megfizették. Kaptam én ott kétezer-kétezerszáz lejt, mikor mennyit egy hónapra.

SLA: Én neveltem azt a kicsi fiúcskát, s takarítottam hat szobát. A gyermek ruháit én mostam ki, én voltam vele, asszonyom hivatalba járt. A gyermek annyira megszeretett, hogy nem az anyját kiáltotta, hanem engem.

Egyszer a szőnyeg alatt kaptam pénzt, máskor az abrosz alatt. Elmentem a testvéremhez, mondom, kaptam ennyi és ennyi pénzt az abrosz alatt. Ott én mér kapok? Otthon sohasem kaptam. Elhányják, annyi pénzek van? Az azért van, azt mondja, kipróbálnak tégedet, nem-e veszed el. Nehogy egy banit is elvégy. Egyszer a varrógép tetején le vót téve egy tángyér tézsza. Senki se ette, már penészedett forma. Egyet elvettem, s megettem. Akkor nem szólt semmit asszonyom, s másnap es ettem belőle egyet. Mikor elvettem a másodikat, azt mondja, ki evett ebből a tézsztából, ki nyúlt hozzá? Én vettem, mondom, penészedett meg.

– Amit én valahova leteszek, ne nyúlj hozzá! Amit odaadok, azt megehated, de ami le van téve, ahhoz nyúlni nem szabad.

Na, ez így eltót. A tej fölöt, azt mondja,öntsem ki a vécébe. A tejfölöt nem tudták értékelni. Otthon édesanyámmal vajat csináltunk, vertünk ki. Nem öntöttem a vécébe, a tejfölöket leszedtem, vót egy három literes borkán, abba összegyűjtöttem. Tettem bé a kamrába, egy hét alatt teli lett. Olyan finom, mondom a testvéremnek. Végy egy kanalat, azt mondja, addig kavargasd, míg egy lesz, s osztán verjed ki. Megcsináltam a vajat, kivettem a vízből, megcifrátam, s bétettem a kamrába. Azt mondja az asszony nagy mérgesen:

– Mi az Isten csudája van a kamrában?

Féltem, reszkettem.

– Vaj – mondom. – Én sajnálom a tejfölet eldobni, disznó sincs, aminek adaadni.

Megkóstolja.

– Ez vaj, lelkem Ez jó falusi szokás. Na, Anna, a vaj ára a tiéd. Te úgy megcsináltad, hogy finomabb, mint az üzleti.

Hítta a szüleit, nézzék meg, mit csinált a leányka. Azontúl minden héten csináltam vajat.

VLE: Bukarestben aztán békerültem ápolónénak egy családhoz, egy bojárhoz. Azért mentem oda, mert ott mind atyhaiak vótak. Ez egy nagy bojár volt, Costică Ion, s a fiatal Costică Jarcă. A leánya Duca miniszterhez akart menni – így mondták –, s a földbirtokos nem engedte, hogy a vagyon szétmenjen, s valami unokatestvéréhez adta. A lány elmebetegséget kapott, bevették az intézetbe, de nem tudtak segíteni rajta, visszahozták.

Hárman voltunk mellette ápolónők. Amikor rájött a roham, ütötte magát a földhöz, a lábát dobogtatta. Magában beszélt. Volt, hogy ki is kergetett. Nehéz rohamjai voltak. A leánynak külön lakrészre volt a falusi kastélyban, Purculești-en, Turnu-Măgurele mellett, s bent Bukarestben is volt egy háromszobás lakrészre. Mű a másik szobában voltunk, egyedül szeretett lenni egy szobában. Amit kért, mindent oda kellett neki adni, amit parancsolt, teljesíteni kellett. Mindig két lány volt szolgálatban,

egy pihent. Nem lehetett, hogy csak egy legyen, mert féltünk.

Valica, így hitták a lányt, engem nagyon szeretett. Mikor nem voltam ott, mindig ordított, hogy engem vigyenek vissza. Chemați pe domnișoara Dimancea, így hívott engem, domnișoara Dimancea, unde este domnișoara Dimancea...

Gazdag család volt, de nem volt szerencsések hezsa. Mondták, hogy Turnu-Măgurele-nél építették azokat a hidakat, s a bojár a munkásokkal nem jól bánt. Mondták azok a családok, akik ott éltek, hogy átok fogta meg őket. Mert a fiúkban sem volt örömük. Volt egy asszony, férjhez volt menve, volt három fia. És

A korondi Lőrincz Anna cselédkönyve 1942-ből

a fiatalurat a férfi megfogta az asszonnyal. A férfi elővette a revolvert, és azt mondta, ha nem veszi el azonnal feleségül, lelövi. El kellett vegye a kicsi asszonyt három serdült fiúval.

Hat évig voltam náluk. Az első években még jött helyre egy-kicsit a leány, de az utolsó évben olyan rohamos lett, nem is tudott magáról semmit. Nem is vitték Bukarestbe. Jó fizetést kaptam, ezernyolcszáz lejt. A szolgálat könnyű volt, de mégis nehéz. Három évig egyáltalán nem voltam itthon. Akkor az urammal megismerkedtünk, s mindig hívott, hogy jöjjenek haza. Hazajöttem, s többet nem engedtek vissza, férjhez kellett menni. Ez 1933-ban volt. Annyit hallottam, hogy aztán meghalt Valica, s azután az anyja, apja is.

KSI: Kolozsvárról haza kellett jöjjenek, meghalt édesanyám. Nem volt öreg, negyvenöt éves, de nem vitte doktorhoz édesapám. Utána kikerültem Aradra. Ott jó fizetést adtak, ezer lejt. Két gyermeket gondoztam, mire jöttek haza a nagyságáék, az ebéd az asztalon volt. Legjobb hely itt voltam, azok becsültek meg a legjobban. Új cselédkönyvet csináltatott, s a betegségyzöt is kifizette gazdám, Szerdahelyi Géza. Jelentett bé azonnal. Ha beteg lett a leány, fizette a betegségyzö. Maradtam volna, de el kellett jöjjenek. Egy rendőr mindenhova elment, ahol magyar leány volt, s kiadta parancsba, hogy tizenkét óra alatt hagyjuk el a várost. Asszonyom belébetegedett, de nem volt mit csinálni. Ahogy jöttünk hazafelé, a vonaton szinte agyonvertek a rendőrök, fel volt fordulva a világ, még beszélgetni se volt szabad. Nem volt miért otthon üljek, elmentem Pestre a paprikagyárba. Reggel pótház mesterné voltam, míg megvirradt, a járdát, a lépcsőt megpucoltam. Elszegődtem egy zsidó családhoz, de onnan elkergettek a németek. Kiadták, hogy a zsidók nem szabad cselédet tartsanak. Vitték is gettóba a zsidókat. Olyan rendes

ember volt a gazdám, hogy mielőtt elvitték volna, keresett egy helyet nekem a mosodában. Kellott menjek a hadiüzembe is dolgozni. Egy reggel megyek oda, hát teljesen le van bombázva. A bombázások alatt annál a mosodásnénál laktam. Mentünk ki falura, vittünk ezt-azt, cipőt, edényt a lebombázott üzletekből, cseréltük el élelemre. Lenyúztuk a lovakat, ahol jobb hús volt, kivágtunk egy darabot, s megfőztük, megettük. Tavasz felé elmentek a németek. Bejöttek az oroszok. Úgy féltünk tőlük, mint a nyavalya. Kiadták, hogy aki haza akar menni, lehet iratkozni. Adtak papírt orosz-magyar leírással. Úgy hoztak minket, mint menekülteket...

SLA: Maradtam volna ott a gyerek mellett, de 1940-ben haza kellett jönnünk. Két óra volt adva, hogy esszepakoljunk. Muszáj volt jönni. Asszonyomék mondták, maradj nekünk, felnevelünk. De jöttünk haza mind a tizennégy leány. Mikor a határnál jöttünk, ijesztgettek, hogy nem engednek át, mert már őrség volt. Szerencsére találkoztunk egy korondi szekeresrel, István Marci bácsival, a leánya is velünk volt. Megörvendtünk. A szekérbe belébtünk, s a határon átjöttünk. Mondták a leányok, hát te igazi jó helyen voltál, hogy fepakoltak, az én asszonyom fukar, nem pakolt semmit. Nekem pakolt, de még sírt es. Mikor két hete ennek, már Szőke Áronnál szolgáltam Korondon. De nem szerettem, mert

rengeteg pócegér volt, olyan egérbűz volt a házba. A ruhákat pócegerek között kellett felrakni a padlásra. Két testvérem Pestre ment. Írták, menjek oda, mert nem kell annyit dolgozni, s nagyobb fizetés van. 1941-ben elvitt édesanyám oda. Nagy Imre fűszerész-kereskedőhöz. A nagyeszű leányok nem bírták ezt a helyet. Este tizenkét óráig mértük a lisztet, cukrot, mindent, hogy mikor reggel a kuncsaftok jöttek az üzletbe, csak vágtuk le a jegyeket, s raktuk a csomagokat a pudlira. Éjfél utánig dolgoztunk. Fél háromkor felkeltünk gazdámval, s mentünk a csepe-li csarnokba vásárolni. Egy kocsi áru vivődött minden reggel. Mire kivirradott, reggel hat órára a kirakat meg kellett legyen csinálva. Utána árultunk tejet, gyümölcsöt, mindenfélét. Utána kitakarítottam, vasaltam, amit kellett. Gazdámék úgy akarták, saját gyermeküknek neveljenek. Az iskolába is beírták, ott jártam ki a hatot s a hetet. De ahogy jöttek a bombázások, a szülők írták, hogy jöjjenek haza. Én se mertem ottmaradni.

VASÁRNAP DÉLUTÁN

SLE: Csak vasárnap volt kimenő, öt óra után egy-két óra, annál több nem. Elmentünk a barátnőmékhöz egyet sétálni, s mentünk is haza. A sétatérén szoktunk találkozni, a Szamos mellett a fák között. Megkérdeztük egymástól, na te hogy vagy, maradtál a helyeden? Voltak ott sófaliak, parajdiak, atyhaiak, kibédiek, makfalviak. Volt egy kicsi terem, ott rendeztek mulatságot, voltak rendezők, azok intézték. Egy-két órára bémentünk. Aki nem ment haza idejében, aki késett, annak mondtak fel, csapták is el, mert arról tudták, hogy erkölcstelen személy, nem tartózkodik hezsa a parancsszóhoz.

SLA: Vasárnap délben két órakor ebédeltünk, három óráig elmosogattam. Fél négy után elengedtek, négy órától nyolcig. Mentem a testvéremhez. Volt egy nagy kapualja, egy nagy kőkapu. Ott esszegyűltünk hárman-négyen és szórakoztunk. Táncoltunk, tanoltuk a korondi csárdásokat. Voltak olyan menyecskék, asszonyok, azok szórakoztattak.

KKM: Vasárnap délután volt a kimenő, ha eltudtuk végezni a dolgunkat. Nyolcra haza kellett menni vacsorát adni, mosogatni. Ők mentek este, a gyermekekre ügyelni kellett. Mindenütt volt gyermek, csak ahol utoljára voltam, nem. Szebenben az Erzsébet úton volt tánc, az atyhai legények csinálták. Kifogadtak egy termet, s oda gyűlt össze vasárnap délután a székelység.

TOJ: Vasárnap délután a parkban találkoztunk. A legelső kérdés az volt, kaptál-e levelet, mit írtak hazulról, valaki nem beteg-e, valaki nem halt-e meg. Ahajt esszeszöktünk, egy kicsit táncoltunk, hopp, hopp, hopp.

KSI: Szebenben a táncot a Kígyó utcában tartották. Petrás Lajosnak kocsmahelyisége is volt, ott csináltak táncot a sófalviak, atyhaiak, még szüreti bált is. Én nem mentem, örökké beteg voltam. Aradon a Maros partján találkoztunk vasárnap délután.

SLA: Vasárnap délután kettőtől kilencig volt kimenő a pesti fűszerkereskedőnél, többet egyszer se. Mentünk a testvérekkel egy helyre. Mind

esszekaroltunk falusiakul, s mentünk a ligetbe, a baromkertbe. Egyszé még le is fényképeztettük magunkat.

VLE: A nagysága mindig elvitt Turnu-Măgurele-be, hogy egy kicsit sétáljunk. Vasárnap az emberek szépen felöltöztek.

KKM: Színházba, moziba nem jártunk, nem volt arra nekünk módunk. Nem volt pénzünk. Ha volt, azt már haza kellett küldeni.

SLA: Vittek a hajón kirándulni. Moziba csupa kétszer voltam, színházba egyszé. Olyan magaslaton ültünk, hogy alól csak a fejeket láttam, kik játszottak. Én csak úgy elbámultam, eltátoztam a számát. Nem emlékszem semmire.

TOJ: A temesvári úr idősebb vót asszonyomnál tíz évvel. Asszonyom ahova ment, én is mentem mindenüvé, színházba, moziba. Nem mint cseléd, mint saját leány. Neki vót fia. Azt akarta, hogy menjek hozzá, legyenek a menyé. Ha elment egy kávéházba, úgy mentem vele, mint a saját leánya. Én soha nem fiztettem egy lejt se. Jöttek a gavallérok, s kérdezték megengedi-e, hogy a kisasszonyt hazakísérjék. Én meg szorítottam a kezét, nehogy megengedje, menjünk hamar haza.

Asszonyom fiának vót egy angolkóros gyermeke. A gyermek annyira hozzám vót szokva, nem durváskodtam véle, megettettem, megmosdattam, tisztába raktam. Később nem akart enni mástól. Úgyhogy vasárnaponként, mikor kimenő volt, megkértek, jöjjenek haza, a gyermeket etessem meg. Én azt megettettem, de este mentem a nagyságával színházba, moziba. A moziból valami kémnő jut eszembe, az nagyon jó volt.

KKM: Itthon két-három hetet leánykodtunk, mikor szabadságot kaptunk. De inkább nyárára hívtak haza, menni kellett a mezőre. Szebenbe voltam azért lakodalomban is, az atyhaiak csinálták, úgy, mint otthon.

Sóvidéki szolgáló leányok és legényesek Szebenben az 1930-as években

KSI: Vendégek jöttek vasárnap délután, éppen öltözködtem. Az egyik férfi jön nekem. – Maga egy jóképű leány – mondja nekem. Én már ugortam neki. Gyere el innét, mondta neki a gazdám, mert ez megver. Nem hagytam közeledni senkit.

LSE: Nekem Pesten volt udvarlóm, de azért nem mentem hozzá, mert féltem tőle, hogy lenéz. Én a viselkedésből meg láttam. A városban tanultunk valami szerepet a kórházi betegeknek, katonáknak, ő is ott volt velem. Nem ettem meg a kenyeret, csak éppen a végiből levágtam. A kenyeret a tángyér szélén hagytam, s a húst is. Én otthon ettem. Mikor kijöttünk, megszólalt:

– Bözsi, maga hogy csinál ilyeneket? Maga nem tette a zsebeibe azt a kenyeret, azt a húst!

Mondom, hallgasson ide:

– Én egy kilencgyermekes embernek vagyok a leánya, de én még ilyen nem csináltam, hogy amit otthagytam, azt tegyem a zsebembe!

– Akkor miért nem mondta, hogy hozzam el? Tudja, hogy ez nekem egy napi kenyerem?

Én végigmértem őt. Az én apám egy hadirokkant szegény ember, s ő egy minisztériumi tisztviselő, de én már resteltem volna ezt megtenni. Ő beszélt tovább is velem, s vett virágot s cukrot.

– Bözsi, maga miért nem áll szóba velem?

– Én nem akarok udvaroltatni. Az én falumban mindig kapok egy olyan szegény ember gyermekét, mint amilyen én vagyok, s tessék békét hagyni, utánam ne tessék járni...

KSI: Az én korombeli leányok mind hazajöttek a szolgálasból, nem maradtak ott, itthon mentek férjhez. Egyről tudok, hogy Szebenbe ment férjhez, Káli Marikáról. Hezzament valami cigányhoz, s azt mondták, hogy az osztán eladta.

HA A PÉNZIT MIND HAZAKÜLDI

KKM: Abba kellett járni, hogy spóroljunk. Ezelőtt úgy volt, hogy a leány akkor ügyes, ha a pénzt mind hazaküldi és nem pazar. Én mindig hazaküldtem. Vett édesanyám nekem belőle, de nem sokat. Felélték. Úgy még két gyermek volt, baj volt. Egy kicsi gyűlt, s osztán vettünk mű es.

TOJ: Asszonyom azt mondta:

– Ezt maga jól jegyezze meg, ha maga egy hónapban keres két lejt, hármát magának nem szabad költeni. Úgy költse, hogy egy maradjon meg, s azt letétbe kell helye-
ze, s még ha teheti, még többet is kell spóroljon. Lehet, hogy férjhez megy, jöhet egy betegség, vagy valamit meg akar venni, s miből veszi meg, ha nem spórol? Annak az asszonynak ezt a beszédjét soha nem felejtettem. Meg is tartottam.

LSE: Édesapám mindig bójött a fiútestvéremmel Udvarheré. Vettünk cipőt, ruhát, s ami felesleg maradt, avval vett a másik gyermekeknek. Nem azt vettük, amit én akartam. Ha meg voltak szorulva, akkor az enyimet is elvették.

SLA: Vót ringlispil Segesváron, de nem mertünk felülni. Nekitámaszkodtunk a híd karfájának, néztük. Spóroltunk, azért nem ültünk fel. Minden lejt esszetakarítottunk, küldtük haza a szülőknek. Nekem egy év alatt Segesváron javították a fizetést. Pesten a nagyobbik testvéremnek volt nyolcvan pengő, nekem negyven pengő. Egy év után felmentem én is nyolcvan pengőre. Édesanyám tudta, hogy

mennyit fizetnek, a nagyobbik testvéremnek adni kellett átal, édesanyámnak el kellett számolni.

VLE: A két húgom is szolgált velem egyszerre. Egyik kapott nyolcszáz lejt, a másik ezer lejt. Azt a pénzt minden második hónapban küldtük haza. Két év alatt édesanyám megadta az adósságomat. Akkor azt mondta, most már vegyél te magadnak. Én megspóroltam a pénzemet. Egy utazótáska fenekibe mindig belétem a fizetésemet. Amikor jöttem haza egyszer, hoztam tizenhatezer lejt. És mit csináltam? Buta fiatal. Édesanyám mind kiadta interesre azt a pénzt, kiadta kölcsön, hogy vegyenek juhokat, tehenet, ami kell, és persze nekem semmit. Nem volt annyi eszem, hogy magamra költsem. Nem tudom, milyen törvény jött bé akkor, hogy az adósságot nem kellett megadják, az a pénz konverzió alá esett. Volt, amelyik becsületes volt és megadott belőle, de én nem kaptam semmit. Akkor férjhez mentem, és elmentünk Zernyestre. Ott dolgozott az uram. Én egy kaszinóba takarítottam.

TOJ: Temesváron nekem jó fizetés volt, s a pénzt béraktam a bankba. Nem tettem egy heré, Sófálán es tettem bé, s itt Korondon es két heré. Százezer lejnél is több volt már a bankban. Ebből nem tudtam semmit se venni. Akkor száz-ezer lejért egy jó bensőséget lehetett venni, csúrt, házat. Őkeme várt, harmincháromban házassodtunk essze.

KSI: A pénzből a stafírungot lassan beszereztem. A tollat a nagyságáéktól esszeszedtem, abból csináltam párnát. Vettem készen es abroszt, mindenfélét. Valahol meg van most is a papír, hogy mim volt, mikor férjhez mentem:

Székely szolgáló leányok Budapesten a „kicsi magyar világ” idején

Hozomány
Férjhez menési stafírun g felírásí jegyzéke

Sükösd Ilonának 1946. év IV. 9-én

Egy vetett ágy	100 000 lej	2 harisnya	50 000 lej
1 kanapé	120 000 lej	2 alsólepedő	100 000 lej
1 hálóágy	110 000 lej	2 felsőlepedő	150 000 lej
1 kredenc	200 000 lej	8 abrosz	600 000 lej
2 szalmazsák	100 000 lej	2 párnahuzat	100 000 lej
2 derékalj huzattal	400 000 lej	1 szoknyának való	50 000 lej
2 vetett ágyterítő	100 000 lej	3 lájbi	150 000 lej
1 cserge	700 000 lej	4 rend szövtruha	800 000 lej
8 nagy párna	400 000 lej	2 kabát	200 000 lej
2 kispárna	40 000 lej	3 köntös	180 000 lej
2 gyapjúlepedő	200 000 lej	8 blúz	400 000 lej
2 abrosz	150 000 lej	4 zsák	180 000 lej
1 gyapjú átalvető	50 000 lej	1 átalvető	40 000 lej
kicsi zsák	20 000 lej	1 dívánpárna	10 000 lej
14 törülköző	280 000 lej	1 pár csizma	200 000 lej
8 kézimunka	50 000 lej	1 magasszárú cipő	180 000 lej
6 ablakra függöny	100 000 lej	3 pár félcipő	300 000 lej
8 db takaróruha	140 000 lej	1 pár szanda	50 000 lej
2 kredencterítő	20 000 lej	8 zsebkendő	8 000 lej
4 lábascsík	1 000 lej	12 pár harisnya	100 000 lej
18 sing szőnyeg	180 000 lej	4 darab zokni	8 000 lej
2 kicsi abrosz	30 000 lej	2 fazék	40 000 lej
8 db fejkendő	320 000 lej	3 lábas	30 000 lej
2 lajbis ing	50 000 lej	2 diódaráló	20 000 lej
3 fehér szoknya	150 000 lej	2 darab tál	10 000 lej
4 darab ing	120 000 lej	4 db pléhtányér	8 000 lej
5 melyeskötény	150 000 lej	1 téasztásűrő	5 000 lej
1 kötött szoknya	50 000 lej	1 kosztoscsésze	30 000 lej
5 női bugyigó	150 000 lej	2 pléhcsupor	4 000 lej
1 húsdaráló	15 000 lej	4 porceláncsupor	8 000 lej
1 kávédaráló	15 000 lej	3 vizespohár	6 000 lej
2 kicsi lábas	10 000 lej	1 üvegkancsó	2 000 lej
2 mázas tepsi	20 000 lej	1 sőtartó	1 000 lej
2 fődő	10 000 lej	1 óra	25 000 lej
2 merítőkanna	5 000 lej	1 olló	2 000 lej
4 viselő szoknya	120 000 lej	1 tükör	5 000 lej
1 hárász kendő	100 000 lej	1 habverő	110 lej
5 kötény	100 000 lej	1 kávésszervíz	5 000 lej
1 esőtartó	100 000 lej	2 darab mosdótál	30 000 lej
1 fél kiló gyapjú	20 000 lej		

Összesen = 9 083 100. Azaz kilencmillió nyolcvanháromezer és száz lej végösszegre becsültetett, mely összeg a jelen forgalmi értéknél csak mérsékelt közepes ár alapon számított.

Kelt Alsósófalván 1946. ápr. hó. 9-én

Becsülő tagok
Cseresznyés Györgyné Kacsó István

A fent leírt tárgyakat és értékeket átvettem.

Cseresznyés György Lukács Mihály

Mint tanúk jelen voltunk.

KSI: Állandóan haptákban kellett állni. Reggel hat órától este tizenegyig poroncs alatt vótunk. A fene egye meg, egyszé elhátároztuk, hogy ennek véget vetünk. Egy helyt építettek. Megkérdeztük, van-e szükség malteres leányra.

– Maguk akarnak dolgozni?

– Igen.

– Ha igen, van itt egy bulgár. A megfogadja magukat kapálni, gyomlálni.

Odamentünk. Jött egy román ember a szekérrel. Kérdezzük, kell-e dolgozni. Mégnézett. Kúsasszonyunk voltunk öltözve.

– Tü tudtok aratni?

– Igen.

Főzött egy nagy puliszkát, ettünk. Felültetett a szekérre, mesze kivitt a szekérrel. Úgy arattunk, mint két bolond, hogy lássák, tudunk dolgozni. Volt egy akkora leánya az embernek, mint mű.

– Úgy arass, mint ezek ne – mondta az ember a leányának. Minden napra kaptunk száz lejt, ennyi volt a napszám. A társam, a siklódi leány valahova elment, én egész nyáron dolgoztam, a többi mind román leány volt, csak én voltam magyar. Lovat vezettem a szántásban, esténként kötöttük essze a karalábét, raktuk kosarakba.

TOJ: Esszetálkoztam Temesváron egy barátnőmmel, mikor újból visszamentem. Ő szobaleány volt egy szanatóriumban. Te, azt mondja, kellene oda egy leány, szólok a doktor úrnak.

– Te Ilona, én vissza kell menjek a kifőzdésnéhez, mindenem ott van.

– Hadd el, itt sokan vagyunk, itt jobban telik. Az ember este legalább hancúrozik, s jobban telik.

Vótunk vagy tizenketten leányok. Mind idevalók, majdnem mind korondi leányok, vót siklódi, vót makfalvi, parajdi, sófalvi, mind székely leányok vótunk.

Annyira szerettek ott engem a betegek, hogy abból a pénzből, amire tringertet kaptam, abból vásároltam magamnak stafírungot. Rendesen reggel bémentünk, aki magatehetetlen beteg volt, azt megmosdattuk. Megágyasztunk, megreggeliztetjük. Azután a parkettet kellett pucolni, hogy olyan volt, mint a tükör. Nekem volt öt szobám, egy fürdőszobám, egy vécé és egy nagy folyosó. Addig a szobába nem lehetett belépni, míg ki nem volt takarítva. A betegek mind nagy urak voltak, ügyvédek, doktorok, gyárosnék.

Az igazgató kért a doktor úrtól két szobaleányt. Az egyik valamiért nem tetszett a nagyságának, s mindenképpen úgy akarta, hogy én menjek át. De hát én ezt nem tudtam, hogy által akar vinni, amíg egyszer a doktor úr azt nem kérdezte, hogy szeretnék-e az igazgató úrékhoz átmenni, vagy inkább maradnék az osztályon.

– Hát – mondom – doktor úr, én már meg vagyok szokva az osztályon, mit járjak én oda?

Ebből osztán úgy essezeszték miattam, hogy valami három hónapig a köszönésemet sem fogadta az igazgatóné. Mikor megszólalt, azt mondja: – Maga attól félt, hogy én leányhússal élek. Nem ettem volna meg én se jobban, mint itt az osztályon.

De hát én jobban szerettem, mert nem parancsolt egy asszony se. Nekem vót elég vikotám vélek. Állandó parancs volt a nagyságáéknál.

Én az osztályon tanultam a dolgot, s abban jártam, hogy elvégezzem, s ott nem volt az az állandó parancs. Nem volt egy asszony mindig a hátam mögött. Ott már fizetett szabadságot kaptam, két hetet. Azoknak járt, akik legalább egy évet dolgoztak. Azt mondta a doktor úr, maga ne menjen falura, kár hogy falura menjen férjhez. Maradjon itt, s csinálunk magából ápolónét.

LSE: Volt ott egy iskola az erdő alatt, Budán, s én minden-
áron oda akartam menni, hogy az iskolába kerüljek be. Én úgy
akartam, hogy dolgozzak, s közbe tanuljak is, de nem lehetett.
Meg kellett volna fizessem a tanárokat. Nekem ehhez nem volt
tehetségem. Szóltam a testvéremnek, segíj, te, hogy tanuljak,
ott dolgozok, kosztot kapok, csak ruha kell. Azt mondta:

– Hadd el! Ne légy te nagysága! Jól van úgy, ahogy van. Én
miből segílelek?

Osztán úgy maradtam ott az iskolában, mint kiszolgálólány.

VLE: Én már annyira kerültem volt... nem is tudom, miért
ültem ott. A sok féléstől vagy mitől megkaptam a malária be-
tegséget. Mikor hazajöttem hosszú ideig rázott a hideg. Eltöl-
töttem ott a fiatalságomat. Nem mondhatom, hogy egy kicsi jó
életem lett volna, mert mindig másnak dolgoztam.

TOJ: Vót egy román főorvosné, beteg, trombózisa vót, deréktól
lefelé a két lábát nem tudta mozdítani. Mikor bementem a szo-
bába, köszöntem, minden, de nem fogadta, a fejével a fal felé for-
dult. Mondom az ápolónőnek, vajon nem süket-e vaj mi. Nem,
azt mondja, haragszik az orvosra, hogy a leányt miért tette el.
Na, gondoltam, megszólal nemsokára. A szobát kitakarítottam,
ajtót, ablakot megpucoltam, még a reze is fénylett. Olyan szere-
tettel csináltam mindent, hogy még ma is csinálnám. Hát egy hét
múlva úgy beszélt velem, mint egy galambbal. Ahol megfordult
egy székely leány, oda már többet nem kellett más.

KKM: Én a munkát szerettem, megcsináltam és kész. Mikor
főzni kellett, főztem, mikor mosni kellett, mostam és kész. Édes-
anyám itthon tanított, tízéves koromtól a laskát meggyúrtam,
dagasztani is tudtam, édesanyám sokat volt gyermekágyban.
Láttam, hogy kell eresztéket csinálni. Szerették az atyhai leányo-
kat, hogyne, mind ügyesek voltak, tiszták. Olyan rossz hely nem
tudott lenni, ha jól csinálta, hogy azt mondják, maga nem kell.

SLA: Utánam a korondiaknak nagy becsületjek vót.

LSE: Főzésben, háztartásban, illemben, megjelenésben lehet
láttni, hogy ki szolgált. Csak ragadott rea valami.

KSI: (Saját kézzel írott ételreceptek az Aradon, 1939-ben kiállított
betegsegélyző könyvecske üres lapjain – Carnet de asigurare pe
anii 1939-1942 Asigurat Sükösd Elena Ocupația Servitoare – tojá-
sos rudacska, kelkáposzta-főzelék, tökfőzelék, burgonyás kifli, leb-
bencsleves, női szeszély, rétestészta, képviselőfánk, lekvár-eltevés,
tojásos torta, burgonyás torta, kukoricatorta. Milyen diétát adunk,
akinek sok a gyomorsavuk, könnyű vegyes ételeket, főzeléket át-
törve és rántás nélkül, húsokat főve...

PRÓBÁLKOZTAM, HOGY AZ ÉVEIMET ÖSSZESZEDJEM

VLS: Ó, nekem nincs meg a cselédkönyvem. Mikor az átvonulás
lett, elveszett. Nem törődünk akkor vele, talán odaadtam a gyer-
mekeknek játszani. Ha nekem meglett volna a cselédkönyvem,
most jó nyugdíjat kapnék. Csak férjhez menés előtt tíz évet szol-
gáltam. Így most csak az uram után kapok egy kicsi nyugdíjat.

KKM: Cselédkönyvem volt, csak a betegsegélyzőt nem fizettem.
Felit a gazdáék, s felit münk kellett fizessük. Így gondolom, nem
tudom tisztán. Ők kellett volna felvilágosítsanak, hogy ez a nyug-
díjalapra megy. Én próbálkoztam, hogy az éveimet összeszedjem.
Most, hat évvel ezelőtt indultam meg, mondták, ha tanú van,
hogy szolgáltam, akkor megkapjuk. De nem lehetett, mert kellett
a betegsegélyző, az meg nekünk nem volt. A cselédkönyvem is
odalett. Elmentem Sebenbe, de nem volt kivel értekeznek, hogy
igazolják az éveimet. Az öregek meghaltak. A kisasszony mikor
férjhez ment, kimentek Palesztinába. Kollektív-nyugdíjam van.

LSE: Jó, hogy bé voltam jelentve a rendőrségen, de kellett fizetni
valami szindikátus alapokat. Aki fizette, azt kellett mutatni, an-
nak beletudták a munkaidőbe. Nekem ezek nem voltak meg, hi-
ába volt cselédkönyvem. Fenn dolgoztam, osztán lebetegedtem, s
most itt vagyok. Nem dolgoztam annyit, hogy nyugdíjam legyen.

TOJ: Nekem Temesváron a szanatóriumban munkakönyvet
csináltak vót, észe még most es ott van. Balázs Márta kolléganőm
még tovább ottmaradt a szanatóriumban. Ha ő megmondta vol-
na nekem, mikor vizsgálták a munkakönyveket, hát én essze tud-
tam volna szedni az éveket, hogy kapjak nyugdíjat, de most mivel
igazolom, hogy hol s merre dolgoztam? Így semmit se kapok.

KSI: Aradon más cselédkönyvet csináltak, hogy ne legyen sok béírás.
Azt jobban fogadták, aki sokáig volt egy helybe, tudták, hogy nem egy
tekergő. Jó információ volt az. Aradon a betegsegélyzőt is fizettük. A
mosóné osztán Pesten azt a cselédkönyvet kicserélte munkakönyvre.
Értékesebb – azt mondja – a cselédkönyvnél a munkakönyv.

MUNKAKÖNYV

Sükösd Ilona kézilány számára

Születési helye: Alsósófalva község, Udvarhely vármegye

A munkanem (szakma), amelyben működik: fehér-
neműtisztító

Kiadott a Budapesti Fehérneműtisztító Ipartestület által
1944. évi május hó. 16. napján.

SZEMÉLYLEÍRÁS

A munkakönyv tulajdonosának

Születési éve és vallása: 1914. ref.

Termete: közép

Arca: hosszú

Szeme: kékeszürke

Szemöldöke: barna

Orra: rendes

Szája:

Fogai: hiányos

Haja: barna

Szakáll: -

Különös ismertető jelei: vakbélműtéti sebhelye

Foglalkozás: kézilány

Osztán 1946 után nem voltam állami munkán, hogy kaptam
volna egy kicsi nyugdíjat. Húsz esztendőzt szolgáltam, tizenhá-
rom éves koromtól harminckét éves koromig. Legalább száz lej
nyugdíjam volna annyi év után! A legkisebbik testvéremnek
több esze volt. Nem ült meg a szolgáltatásban, csúf szája volt, a
fáskamrába hált sokszé. Otthagytá, s elment állami munkára.
Most jó nyugdíja van, élvezi!

TOJ: Most megfordult, a gyárosok vannak előnyben. Most a
szolgálot lenézik.

LSE: Mikor ezekről kezdek beszélni a fiamnak, félbeszakít:

– Édesanyám, azt gondolod, hogy ezeket a meséket valaki elhiszi?
Olyankor a szívemet szorongatja valami.

Utolsó beszélgetésünkkor mondta Kacsóné Sükösd Ilona:

– Tudja, van ez a májusi bogár, cserebogár vagy mi, mű úgy
hívjuk gúzsogár. A gyermekek játszodnak vele. Megfogják, a
szárnyába belészúrnak egy tűt, s osztán a tűt egy fába beléütik.
A bogár repül kereken, mind egyfelé menyen, nem tud rende-
sen repülni. Ezt úgy hívják: gúzszezékér. Ilyen volt a mű sorsunk
is a szolgáltatásban, esztendőről esztendőre.

Egy hét múlva már csak e gúzszezékér sors írott dokumentumait
kérhettem el Kacsó Pista bácsitól. Ilona néni emlékeit is a sírba vitte.

Kusztos Endre grafikái: A szén memóriája

A szén jobbára fekete. A fekete nem szín. Elnyeli a hőt, a fényt. A szén elnyeli a szivárványt. Megemészti. Ellentétben a fehérrel – ez se szín –, mely készségesen visszaadja a színeket. Például színeképelemzés idején. Még a sorrendre is kínosan ügyel: vörös, narancs, sárga, zöld, halvány és sötétkék, ibolya... az átmenetekkel kiteljesül a kör, és bezárul. A vörös és a sötétkék találkozása: ibolya. Minden párhuzamos szín találkozik tehát, új árnyalatot hoz létre. Az „első szín” és az „utolsó” – a vörös és a sötétkék megszüli az átmenetet, a folytatást. A színvilág önmagába fordul... tökéletes kerek, gömbalak.

E szerint: a fehér emlékezete jó. Memóriájában, mintegy rétegesen – párhuzamosan – ott van származásának útja-képe. Kronológiák szerint, de egyidejűleg is.

De vajon a feketének nincs memóriája? Nem tudná, honnan, kitől származik? A szén identitástudata talán zárva van? Ez a méltóságérzet megsebzésével függene össze.

Tévedés!

A szén emlékezik.

Ahogy az olaj is, hogy szerves eredetű... Sőt, néha gyíkok, rovarok lenyomatával támasztja alá történelmi bibliográfiáját. A sötét tömeg olykor szinte meghitten tárja fel „családi fénykép-albumát”.

Hanem a szén emlékezete ennyivel lezárul.

S akkor jön a grafikus, a festő...

Jön Kusztos Endre Erdélyből, a Kárpátok felől.

Kusztos Endre Fehér falak

Onnan, ahol tán még ma is szénégető boksák füstölögnek, ahol a „minerálék” kincsek világa van. Ősi bányák, huták tövéből, ahonnan egykor a balladás, komor világú festőgrafikus, Nagy István érkezett.

Kusztos emlékezteti a fák szenét a mindenkori priusra.

Füstölög a boksa. Szén születik a fából. A szén finom szén a grafikus kezében. A grafikus élő fákat rajzol.

Íme: a szén Művésze által emlékezik, hogy honnan vétetett.

Íme: a körforgás eleventől a holton át ismét elevenig. Annak a képéig legalábbis. Kusztos falusi világa, Kusztos fái odagyökereznek emlékezetünkbe. Mint a szén mementói: miből lettél, mivé leszel, karakteres fák, bokrok. Fabulákat rejtenek.

Képzeletünk éber, „meghumanizálja”: e jellemek a sorok.

Mindig hátborzongató egy eleven táj szénrel megrajzolva.

SZÉNRAJZ: A SZÍNEK TALPIG GYÁSZBAN. A színek hedonistája tetszhalott. Vagy tanatózis: megjászott halál.

Mégsem lehangoló: komor, de konok. A fekete e fenséges divat.

A szénrajz – mint techné – filozófiája, s persze a művészé számkra egyből sugallatos.

A filmrendező, aki a színek hedonista érdekében fehér-fekete filmet forgat – célzatos az aszkéta, tehát önkorlátozó. Szadomazochista gesztusa penetráns. A szénrajz aszkézise ehhez hasonlatos. A geometriás irányzatok művésze lemond temérdek, sok veszélyes körvonalairól, hogy oszlopot, kúpokat és gömböt lásson mindenütt. Áldozat: valamit

valamiért. A szénrajz aszkézise ehhez hasonlatos. A pantomim művésze lemond a szövegről, arcán a pókháló-finom lélekrezdülésről, elveti a tarka-barka mozgásvilágot – egy stilizált arcért, szinte rituális mozdulatokért. Úgy érzi ő is: „én vagyok lényeglátó, lényegláttató.” Mint minden, ami tözsomszédságában van. Kezdet és Vég, hosszabb nyugtató átmenetek, árnyalatok nélkül. Pantomim, sötét balett a színben.

Képzeliünk el egy palettát fekete festékgombokkal.

A szénrajzos festő – Kusztos Endre – ugyanúgy tartja (Hamlet a koponyát!), mintha ezek harsány színek lennének. Ugyanúgy tűnődik. Melyik feketéhez nyúljon. Ugyanúgy eltávolodik, ugyanúgy keveri...

Igen: a teljes arzenál ott a Sötétségben. Szénben, grafikában.

Színes álmovolt ma éjjel, szénrajzokat láttam. A Kusztoséit.

Egy szegeken ülő fakir az Öröm-ódát füttyörészi...

Az ódon Modernség Kapuinál vagyunk, melyet „örök” modernségnek is szokás nevezni.

Kusztos Endre Székely csúcs

KÖZÜNK VAN HOZZÁ

Középen Moldován Gyula, a korondi kiállításon

Moldován Gyula képei az otthonosság érzetével töltenek el. Az a világ, amit a parajdi alkotó megjelenít, az enyém is. Közöm van hozzá. Magam is ott járok abban a tájban. Titokzatos fenyőrengetegében szívdobogva csodára várrok, régi temetőik düledező sírkövei között bókászok, elüldögélek kékre meszelt tornácos öreg házai előtt a sűrű árnyékot vető vén diófák árnyékában.

Igen, otthon vagyok, s úgy nézek szét benne, mint gazda a birtokán, aki nem csupán azt látja, ami van és hogy mit kellene halaszthatatlanul tennie, hanem azt is, ami volt. Az elkorhadt, hulló zsindelyben a kezét, amely egykor hasította, apák, nagyapák arcát a temetőben, s görnyedező nagyanyákat a roskadozó tornácon, akik napestig hajladoztak, mintha arra készültek volna, hogy öreg korukra úgy maradjanak.

„Rendbe kellene tenni mindent”, gondolom, „minden idő a maga formáját teremtsen meg”, de nem tudok mozdulni, mert valami csak kell maradjon úgy, ahogyan volt. Emlékeztetőnek. Valami csak kell, ami nem csupán lélekben, de képben is összeköt azzal a világgal, ahonnan jöttem, s amelyben ma is megtalálom a vágyott békét, nyugalmat.

Moldován Gyula parajdi festőművész decemberben mutatott be egy teremnyi képet Korondon. Képi világa rólunk és nekünk szól. Pasztelljein velünk diskurál.

A kép ismerős. Igen, közünk van hozzá.

Molnos Ferenc

Ambrus Lajos

A TORONYÓRA

Egész előtt öt perccel, olyan egyenes derékkel, hogy azt az Anyaszék főkapitánya is annak idején megalapollhatta volna, Gyulai tiszteletes, aki csodamód a Szászföldről került a székek közé hirdetni az istenegységet, a késődelutáni csendben a néptelen utcára kilépett. Nem csattant nagyot mögötte a félcolos fenyődeszkával bélelt kapuajtó, s bár izzó, nagy, kerek szemmel kitartóan tüzelt a méretes, pléh templomfedélre a kacéron hunyorgó Nap, ha el nem kottyantja magát fent az ügyeskedő toronyóra, maga a tiszteletes is azt hihette volna, hogy Isten hűséges szolgálójának ilyenkor nincs, amit keresnie kint, az utcán.

Úgy bizony. Olyan tükörsimára borotvált, fényes fejfel, amelyen egy eltévedt, nyári napsugár is könnyen derékba törhet, akár a cinterem felett őrködő, hatalmas diófa tömött árnyéka az ottfelejtett, pompás pap-sírokon, a nagy-tiszteletű Gyulai Árpád is inkább a templomot választhatta volna, hogy újra eldúdolja a méltóságos, templomi csend hűvösében orgona kísérettel: Erős várunk nekünk az anyanyelv.

– Az anyanyelv?! – húzta volt össze rosszallóan első hallomásra vastag szemöldökét a csatos énekeskönyve gyönyörű zsoltáraért féltve aggódó, jó hangú tiszteletes, s csak akkor kezdte igazából ízlelgetni a fiatal költő szavainak igazát, miután egyszer éppen a templom piacán rádöbbsent, hogy van: akinek az anyanyelve a hazája, s az nem holt rög, hanem élő lélek; így nagy hatalom és oszt-hatatlan.

De bizony megvakkant két óra előtt öt perccel akkor is az a toronyóra; a szabályosan felaggatott denevérek a torony sötétjében magukat még jobban összehúzták a megbénultnak tűnő szárnyaik alatt; oda se neki, hogy mikor üti el az óra kereken a kettőt; az erdélyi magyar unitárius egyház papja, Gyulai Árpád meg a Nagybolt felé vette az irányt. Kimért méltósággal lépett is már vagy huszonegyet, mire a Gere porta előtt, ahová bizony fészket rakott a vidék agrárproletárjait is egy zászló alá szólító csodadiktatúra; a méltóságos, paraszti csendben pedig – hiába nyelt el ott, azon az úton is mély por mindenféle zajt – feltűnt egy fiatal legény.

– Friss maturandus! – szegte meg erre enyhén, dacosan a nyakát a nagy-tiszteletű úr, s még a fehérköpenyű torony árnyékában, mint akinek igaz, megbízható tanúra van szüksége, egyből megállt.

Látta a még egészen meleg érettségi oklevéllel a zsebében – szőkén, mint júliusban a zsenge búzakalász – a fiatal, büszke áldozat, hogy a papnak, akit félve tiszteltek mindannyian, az úton a lába egyszerre gyökeret ver, de ő nem rebbenhetett fel, mint jöttükre a porban tollászkodó verebek, hogy elkerülje a találkozást. Gyulai tiszteletes elől a legény nem léphetett be épp a templommal szembeni porta kapuján se, mind csábíthatta már messziről a jó módról árulkodó, magas tornácaival a vérvörös, lugosi cserepekkel fedett ház, pedig az nem hózódot meg szerényen a karcsú torony tövében; szinte kikönyökölt a piac-terre tartó út fölé tüntetően.

– Merre, hova tovább, fiatalúr? – fogadta a friss végzettet a tiszteletes zengő hangon; nem a papi lakon, hanem az Isten szabad ege alatt, de kerek képén olyan széles mosollyal, hogy attól a legényecske – bár akkor még úgy melegében a világ legfontosabb teremtményének érezte magát – a tiszteletes előtt egy kissé összerezsent.

Pál Lajos vázlatfüzetéből

Nénémékhez! – tért ki a kérdés elől megjátszott határozottsággal a fiatalúr, akitől utcán még soha se kérdeztek ilyent: őt eddig nyaranta otthon a mérges élő kaszája várta, s azt meg is találta mindig; még keresnie se kellett.

– Pedig én – vette tudomásul az öregedő tiszteletes, aki világa korában még püspököt is búcsúztatott Kolozsváron – szinte ajánlottam volna mást –, de így... – hajolt meg tisztelettel, avval a boltig meg se állt.

Hanem a fiatal Ána Sándor, amikor a csillagos tornyuk árnyékában pap nélkül is jól hallotta, hogy kettőt egészségeset ütött felettük a toronyóra, egy cseppet se arra gondolt, hogy ez a hang ezernyolcszáznegyvenegyben zsinati istentiszteletre szólította Erdély bölcs férjait. Hadd tanulhassanak magyarul még az erdélyi magyar unitárius egyház papjai is – már ha e nép legdrágább kincse az anyanyelv – hanem csak azt hajtogatta tovább, frissen érettségizett, szőke fejjel: tanár lesz és költő!

*

S mintha szívükre hallgatva végre mind igazat vallának, zúgtak is azon a tavaszon a menyasszonycsokornak virágba borult, sóvidéki cseresznyefák. Ána Sándor egy elcímzett levéllel a kezében lépett ki szálást adó gazdája

kapuján. A levelet Kolozsvárra menesztette, hogy tudja meg a világ, milyen, ha az ember lába alatt ömlik a barátságos, siklódi sár, miközben ő csupa szépet álmodik. De levéllel a kezében Ána Sándor, a fiatal tanár-költő még a Murváról alázóduló, szennyes patakig se ért el, amikor megcsapta – s nem csoda, ha bele is szédült – a friss mész és a finom kalács illata. Ő a befogadása jeléül, ahogy a beálló sötétben a hosszú buszról egy bőrrönddel leszállt volt, mindjárt ott, a sarkon a hunyorgó petróleumlámpa sápadt fényénél – soha el nem felejtí – az ottani, székely világra született éjjeli őrről – már akkor – úri italt, vermutot ivott rummal.

De azért, amint csak ment kezében az elcímzett levéllel, a falu magas, falábakon egyensúlyozó fahídján – valami, rettenően nagy csoda folytán – mégse a monarchia bandériumának hirtelenszöke katonája strázsált. Egy tűzrólpattant menyecske fogadta a Firtos alján született magyartanárt, bizonyságul, hogy tényleg nem a történelem ismételi meg magát.

– Jaj, tanár úr – rebegte a szép teremtmény égő, kinyílt arccal a szenzációs hírt –, tudja-e, jön a papunk!

Hanem erre a lassan bomló kikeletben, reggeliben a tanítani igyekező Ána Sándorral a falut elárasztó ünnepi illatoktól hirtelen nem fordult meg egyszerre, egészen a világ. A nagytiszteletű unitárius lelkész, Gyulai Árpád is pihenhetett csendesen sírjában a furcsa szelek járta Gyergyói medencében, mert ott, ahol igazat suddognak a menyasszonycsokornak virágzó cseresznyefák, bár beteges lámpafényben, de a Farkas utcai Kis Pista, a világra született éjjeliőr is fogadta volt úri itallal a tanár-költőt.

Egy szava se lehet...

– Új papjuk lesz?! – vett be szinte lopva egy adagot a nagy ünnepre készülő falu illatából Ána Sándor, de mint aki érzi, hogy neki abból tulajdonképpen nem jár, elköszönt a fiatal édesanyától, hogy mielőbb nyelje el a gyermekzsivaj.

*

Aztán abban a faluban, ahol nem csak a pustogó-cseresznyefák kezdtek a szívükre hallgatni, sokáig nem tudta felejtetni – se kicsi, se nagy – Ána Sándor másnapi magyar óráját. Szájáról szájra terjedt, hogy hallj csodát: fehér papírhajókat eresztettek útnak akkor üzeneteikkel a Murváról leömlő, szennyes patakon.

– Szerencsés utat, kicsi hajó! – zengett is a jókívánságoktól tavaszokon át a völgy.

Ána Sándor is, a fiatal tanár-költő, akinek Gyulai tiszteletes szinte ajánlott volna mást, aznap nem egy újabb levelet küldött volt postán. Kicsi, fehér papírhajót eresztett el ő is a zúgó, szennyes patakon. A Murváról tovarikázó patak felett, egy székely falu magas, falábakon egyensúlyozó fahídján a fiatal édesanya csillogó szeméből olvasta ki, hogy így az ő üzenete is bizonyára könnyebben célba ér.

2015. október 6. Székesfehérvár.

Tisztelt Olvasó!

Állunk a Vörösmarty Társaság székhelyének díszudvarában, körben gyertyák, fáklyák égnek és az emlékezés kis pásztortüzei a lelkekben. Itt vannak velünk az „aradiak” mind, kezük a költők, írók és az emlékezők vállán, amint elhangzanak a versek Felvidék, Kárpátalja, Délvidék, Erdély s a magyarországi városok író-költő képviselőitől. Köztük van a korondi Ambrus Lajos is.

Küldött a szeretett, a magyarságnak oly fontos, aranybetűvel írt történelmű vidékéről. Verse:

SZÉPEN, EMBERÜL

Bánattal babrálgat a tüzes ősz,
táltosán jön a vérző mező felől,
égi tűzzel házal, és csak arra vár,
nyisson ajtót már a süket világ.

Levelet ejt, szerencsétlen számban,
keveredik a vér drága föld porával,
s csillagot lop az éj, a nagy csaló,
akár a kezdetben, marad csak a szó.

Áruló és a hős egymás mellett térdel,
október kincsen most osztoznak meg;
mindkettő tiszta, az ész nevében vádol,
hűségnek férfiak hintáznak a fákon.

És megszólal az elbűjt kis harang,
a csaták tűzében békének megmaradt:
Kevés kegyelem, a hit belőle világol,
az október áldás, a szó Istentől való.

2015. november 13. A Magyar Nyelv Napja, Korond.

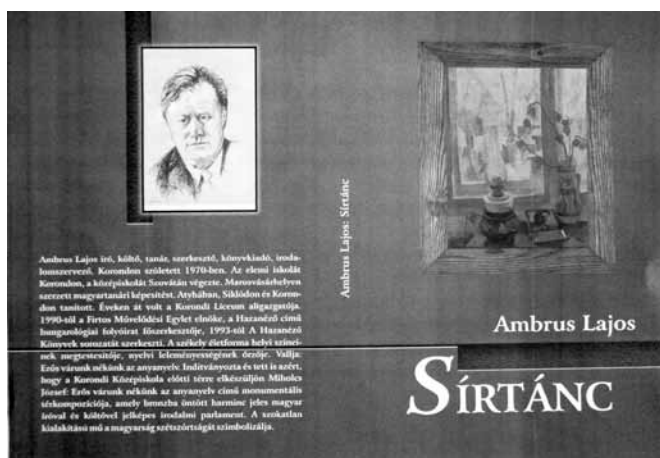
Állunk a Korondi Szakközépiskola előtti téren, melynek közepén magasodik a Firtos felé és azon messzire túlra Miholcsa József monumentális térkompozíciója. A máskor turistáktól hangos tér teli ünneplőbe öltözött, ragyogó tekintetű fiatalokkal, büszke, sokat megélt sziklakorondiakkal. November van, melengetően süt a nap. Belülről a szülőföld, az anyanyelv szeretetének, a hűségnek kis fényei világolnak. Mint amott ősszel a Királyi Városban. Hallgatjuk a fiatalokat és Ambrus Lajost, aki ragyogó tekintettel szól az ünneplőkhöz a térre általa megálmodott és megteremtett alkotás előtt:

„A Magyar Nyelv Napja alkalmával azzal adózunk, hogy kimondjuk, a mi igazi hazánk a magyar nyelv. Csak az anyanyelvünkben vagyunk igazán otthon, ami se nem szebb, se nem csúnyább, mint más nyelv, de a mienk...”

Ambrus Lajos könyvét tartja kezében. Ennek a nagyszerű, magyar-román szakos tanárból lett írónak a novelláit tartalmazó könyvet. Az összetartozás- és egy-érzésről, a szülő-, anyaföld és benne szerteágazó gyökerekből a fészkrakó helyeket adó lombok szeretetéről és a hűségről szóló könyvet, amelynek az értékét és élményét ugyanaz adja, mint amit ő vall a tündérmesék, a tanítómesék, az állatmesék és az életszerű történetek nyelvi világáról: „...Nem is annyira a gondolatvilágukban, sokkal inkább a nyelvi szépségükben van a titok.”

Ez a titok pedig óriási erővel van jelen ebben a könyvben, ami ugyanolyan kincs” (Burján Emiltől) mint a legutóbbi novellás kötete, az Ősz és hatalom című.

Az egyes írók sok nagyon szigorú, szikár

Ambrus Lajos Sirtanc című kötetének borítója

keretek között, de tömörségükben, jellegzetes szerkezeti megoldások bravúrajtól szinte varázslatosan mesélnek – hát persze –, hogy Korondról, a korondi emberekről, a Sóvidék misztériumairól – és bár nyilván nem írói szándék – Ambrus Lajos belső világáról.

Amit a gyökerek nedve, az ősök konok ereje és élni akarása, a kitartással megszerzett tudás és az a szeretet teremtett meg, amivel ő elhalmozza, boldogítja, neveli, élteti szűkebb és tágabb értelemben vett közösségének tagjait. Hogy maga is éljen. Igaz, felemelő életet. Nemcsak emlékeztető, megtartó, de a jövőért – ne kerüljük a nagy szavakat – népe jövőjéért cselekvő, szolgáló életet. Ez Ambrus Lajos nagy titka – új könyvének titka. Titka annak a barátságának, annak az egymásra találásnak is, ami megteremtette a szándékát és lehetőségét annak, hogy a székesfehérvári Vörösmarty Társaság kiadhassa a Sirtanc című „kincset” Páll Lajosnak, az egykori harcostársnak, a szeretett barátának az illusztrációival. Róla írja az egyik méltatója: „Páll Lajos nélkül nincs Korond. Ha mégis, akkor az nem az.”

Egy névvel kiegészíti a kiadó: Páll Lajos és Ambrus Lajos nélkül nincs Korond!

Legyen e könyv ékes bizonyíték.

*Korond közelében fakadó forrás

A FESTŐK A SZEMÜKKEL LÁTNAK, DE A SZÍVÜKKEL FESTENEK...

Moldován Gyula festőművész képei a színek bűvöletében várják a művészet rajongóit.

Nagy fenyők – olajpasztell

Kis-Küküllő mente – olajpasztell

Küsmődi óriás – olajpasztell

Erdőben – olajpasztell

Bugaci ősbörökás – olajpasztell

MOLDOVÁN GYULA GALÉRIA

537240 Parajd, Bánya út, 101. szám – a strand mellett –

Tel: 0040 740 056 600